

CODEX CUMANICUS VE KARAÇAY-MALKAR TÜRKÇESİ

Doç. Dr. Ufuk TAVKUL

Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, (15), Bahar 2003, 45-81.ss.

ÖZET

Kuzey-Batı Türk lehçeleri araştırmaları açısından son derece önemli bir kaynak olan Codex Cumanicus, XIV. yüzyılda İtalyan ve Alman misyoner rahipleri tarafından hazırlanmış, Karadeniz'in kuzeyinde yaşamakta olan çeşitli Türk boyları ile birlikte farklı dillerde konuşan bazı milletlerin ortak anlaşma ve ticaret dili olan Kıpçak (Kuman) Türkçesinin bir sözlüğünü ve hıristiyanlığa ait dinî metinleri ihtiva eden mühim bir eserdir. Codex Cumanicus'un Kıpçak Türkçesine ait kelime hazinesi ile Kıpçak grubuna giren çağdaş Türk lehçelerinden Kazan Tatarcası ve Karaimce arasındaki benzerlik ve paralellikler konusunda çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Kafkasya'da konuşulan Kıpçak lehçelerinden Karaçay-Malkar Türkçesi de aynı mirası paylaşan bir Türk lehçesi olması sebebiyle Codex Cumanicus ile büyük benzerlik ve paralellikler taşımaktadır. Bu makalede Codex Cumanicus ile Karaçay-Malkar Türkçesinde ortak olan kelimeler incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler

Codex Cumanicus, Kıpçak Türkçesi, Karaçay-Malkar Türkçesi

ABSTRACT

Codex Cumanicus that has been prepared by Italian and German missionaries in XIVth century is an important resource for research of North-West Turkic dialects. It is a dictionary of Kypchak (Kuman) Turkish which is a lingua franca on the northern regions of Black Sea. There are several linguistic research about the parallelism of the vocabulary of Codex Cumanicus with Kazan Tatar and Karaim Turkic dialects. Karachai-Balkar Turkish which is a Kypchak dialect spoken in the Caucasus holds parallelism with the vocabulary of Codex Cumanicus. This article studies the common words in the vocabulary of Codex Cumanicus and Karachai-Balkar Turkish.

Key Words

Codex Cumanicus, Kypchak Turkish, Karachai-Balkar Turkish

GİRİŞ

Türk dili tarihi açısından, özellikle Kuzey-Batı Türk lehçeleri ve Kıpçakça araştırmaları için paha biçilmez bir hazine değerinde olan Codex Cumanicus 1362 yılında Petrarca adlı bir kitap koleksiyoncusu tarafından Venedik Cumhuriyeti'ne hediye edilmiş ve Venedik Katedrali Kütüphanesi koleksiyonu arasında yerini almıştır. Eserin tek nüshası bugün St. Marcus manastırı kütüphanesinde saklanmaktadır¹.

Muhtemelen 1303-1362 yılları arasında yazılmış olan Codex Cumanicus Volga (İdil) ırmağının aşağı mecralarında faaliyet gösteren Fransiskan mezhebi mensubu İtalyan ve Alman misyonerler tarafından kaleme alınmıştır. Gotik harflerle yazılmış olan Codex Cumanicus'ta Kıpçak Türkçesinin (Kumanca'nın) gramer özellikleri, Latince, Farsça ve Kıpçak Türkçesi (Kumanca) kelime listeleri, Kıpçakça-Almanca sözlük ve Kıpçak Türkçesi metinler yer almaktadır².

Codex Cumanicus'tan 1656 yılında ilk bahseden Tomasini'dir. 1768 yılında Leibnitz Codex Cumanicus'u Venedik Kütüphanesi kataloğunda keşfetmiştir. 1769 yılında Kont Jozsef Teleki'nin kâtabi Daniel Cornides Codex Cumanicus'u Venedik'te bulmuş ve ilk 22 sayfasını kopyalamıştır. 1826'da J. Klaproth el yazmasını yeniden keşfederek yayımlanmak üzere düzenlemiştir³.

1828 yılında J. Klaproth'un bu eser hakkında bilgi vererek bazı bölümlerini yayımlamasının ardından uzun bir süre Avrupalı bilimadamları tarafından adeta unutulmuş Codex Cumanicus hakkında 1875 yılında O. Blau "*Über Volkstum und Sprache der Kumanen*" (Kumanların dili ve halkıyatı hakkında) adlı bir yazı yayımlamış, 1880 yılında Geza Kuun Budapeşte'de Codex Cumanicus'un tam neşrini ele almıştır. Meşhur Türkologlardan Radloff'un 1885-1887 yılları arasında Codex Cumanicus'un dil malzemesi ile ilgili yazılarının ardından XX. yüzyıl başlarında W. Bang Codex Cumanicus ile ilgili çalışmalarını neşretmiştir⁴.

Codex'i Tomasini'nin Venedik Kütüphanesinde keşfiyle birlikte bu el yazması eser bilim dünyasında uzunca bir süre *Petrarca Codex'i* adıyla anılmıştır. Eserin Venedik'teki geçmişi hakkında çalışan G. Györffy, el yazmasına verilen Petrarca Codex'i adının yerleşmiş bir hata olduğunu ortaya koymuştur⁵.

Codex Cumanicus başlıca iki bölümden oluşmaktadır. İlk sayfasında 11 Temmuz 1303 tarihi yer alan birinci bölümde Latince, Farsça ve Kumanca (Kıpçak Türkçesi) sözlük ve Kumanca gramer kuralları, sosyal ve ekonomik hayata dair çeşitli kelimeler yer almaktadır. Eserin bu bölümünde Latince'den fazla İtalyancanın tesiri hâkim olduğundan, İtalyanlar tarafından yazıldığı tahmin edilen bu bölüme İtalyanca Codex adı verilmektedir.

İkinci bölümde hıristiyanlığa dair Kumanca (Kıpçak Türkçesi) metinler ve 47 tane Kumanca bilmece yer almaktadır. Bu bölümün başında Kumanca-Latince ve Kumanca-Almanca sözlük bulunmaktadır. Codex Cumanicus'un bu bölümü Almanca Codex olarak adlandırılmaktadır. Bu bölümde hıristiyan dinine ait ilahilerin yer alması dolayısıyla, pek çok Türkolog bu eserin Alman

¹ Çağatay, Saadet. "Codex Cumanicus sözlüğü". **Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler**.- 1978, s. 141

² Gabain, Annemarie von, "Codex Cumanicus'un dili". **Tarihî Türk Şiveleri**.-Ankara: 1998, s. 67

³ Ligeti, L. "Prolegomena to the Codex Cumanicus". **Codex Cumanicus**.-Budapest.: 1981, s. 4

⁴ Çağatay, 1978, s. 142

⁵ Ligeti, 1981, s. 5

Fransiskan mezhebine mensup misyonerler tarafından Kumanları (Kıpçak Türklerini) hıristiyanlaştırmak amacıyla düzenlenmiş bir eser olduğunu düşünmüştür. Bilhassa eserdeki dinî metinler üzerinde en çok çalışmış olan W. Bang bu tezi ortaya atmıştır ⁶.

Codex Cumanicus üzerinde geniş araştırmaları bulunan Türkologlardan D. A. Rasovskij ise bu eserin İtalyan tüccarları tarafından ticarî ihtiyaçlar için meydana getirildiği fikrine karşı çıkmaktadır. Rasovskij aynı zamanda W. Bang'ın iddia ettiği gibi Codex Cumanicus'un Kıpçaklar arasında hıristiyanlığı yaymak amacıyla Alman Fransiskan mezhebi misyonerleri tarafından hazırlandığı fikrini de kabul etmemektedir. Rasovskij'in düşüncesine göre Codex Cumanicus Latince, Farsça ve Kıpçak Türkçesinin yürürlükte olduğu bir yerde ve yalnız dinî maksatla değil, günlük hayatın gerektirdiği pratik bilgileri elde etmek amacıyla yazılmıştır ⁷.

Codex Cumanicus'un dil sahasına giren bölgeler arasında Volga (İdil) ırmağı boyları ile Karadeniz'in ve Kafkasların kuzeyinde yaşamakta olan Türk boyları yer alırken, Codex Cumanicus'un dili olan Kıpçak Türkçesinin yalnızca çeşitli Türk boylarının anladığı ortak bir değil, Karadeniz'in kuzeyinde, Kırım'da ve Kafkaslar'ın kuzeyinde yaşamakta olan çeşitli kavim ve milletlerin de ortak anlaşma dili olduğu anlaşılmaktadır. 1404 yılında Kafkasya'da bulunan Avrupalı misyoner Johannes de Galonifontibus Kafkasya'da ve Karadeniz'in doğu kıyılarında yaşayan Yunan, Ermeni, Çerkes, Got, Tat, Rus, Lezgi, Avar, Kazikumuk, Alan kabilelerinin hepsinin Türk-Tatar dilinde konuştuklarını yazmaktadır ⁸. 17. yüzyılda Kafkasya'da bulunan Evliya Çelebi, seyahatnamesinin "Çerkes Vilayetleri" bölümünde, Çerkesler'in Türk-Tatar dilinde konuştuklarını belirtmektedir. Konuşmalara verilen örneklerden Çerkesler'in Kıpçak Türkçesini bildikleri anlaşılmaktadır. Değişik dillerde konuşan Kafkasya halkları arasında Kıpçak Türkçesinin ortak anlaşma dili olarak yaygın biçimde konuşulduğunun en mühim delili ise, 11 Mayıs 1918'de kurulan "Birleşik Kafkasya Cumhuriyeti"nin resmî dilinin Kumuk Türkçesi olarak kabul edilmesidir ⁹.

Şimdiye kadar çeşitli Türkologlar tarafından Codex Cumanicus'taki dil malzemesi ile Kazan Tatarcası ve Karaimce'deki önemli benzerlikler üzerinde durulmuştur. Annemarie von Gabain Codex Cumanicus'un diliyle Kazan Tatarcası arasında önemli benzerlikler tespit etmiştir ¹⁰.

Kafkasya'da *Karaçay-Çerkesya* ve *Kabardin-Balkarya* adını taşıyan iki farklı özerk cumhuriyette yaşamakta olan Karaçay-Malkar Türklerinin dilleri Türk lehçelerinin kuzey-batı grubunda yer alan Kıpçak grubuna girmektedir. Karaçay-Malkar Türkçesinin kelime hazinesi üzerinde yaptığımız bu araştırma, bu Türk lehçesinin Codex Cumanicus'un dili olan 13-14. yüzyıl Kıpçakçası ile büyük paralellikler ve benzerlikler taşıdığını göstermektedir. Karaçay-Malkar Türkçesinin tarihî kaynakları açısından büyük öneme sahip Codex Cumanicus ile Karaçay-Malkar Türkçesi arasında tespit ettiğimiz başlıca paralellikler ve ortak kelimeler aşağıda verilmiştir. K. Grönbech'in *Kuman Lehçesi Sözlüğü* adlı eseriyle, ünlü Macar Türkolog Geza Kuun tarafından yayıma hazırlanan ve L. Ligeti'nin *Prolegomena to the Codex Cumanicus* başlıklı önsöz yazısıyla 1981 yılında Budapeşte'de yayımlanan *Codex Cumanicus* adlı esere dayanarak yaptığımız taramada, Codex Cumanicus'a ait kelimeler CC kısaltması ile verilmiş ve kelimelerin orijinal metindeki sayfa numaraları parantez içinde

⁶ Çağatay, 1978, s. 143

⁷ Çağatay, 1978, s. 144

⁸ Tardy, Lajos, "The Caucasian peoples and their neighbours in 1404". *Acta Orientalia*, XXXII (1), 1978, s. 91

⁹ Tavkul, Ufuk, "Kafkasya'nın otokton (yerli) halkları meselesi ve Kafkasya halklarında etnik köken arayışları". *Kırım Dergisi*, 6 (24), 1998, s. 36

¹⁰ Gabain, 1998, s. 68-69

gösterilmiştir. Karaçay-Malkar Türkçesi kelimeler **KM** kısaltması ile yer almıştır. Karaçay-Malkar Türkçesi kelimeler için Ufuk Tavkul'un 2000 yılında Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan *Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü* adlı eserinin yanı sıra, S. A. Goçiyayeva ve H. İ. Süyünçev'in 1989 yılında Moskova'da yayımlanan *Karaçay-Malkar Orus Sözlük - Karaçayevo-Balkarsko-Russkiy Slovar* adlı eserleri de temel alınmıştır.

CODEX CUMANICUS VE KARAÇAY-MALKAR TÜRKÇESİNDE ORTAK KELİMELER

A

- CC *aç bol* 'acıkmak' (24,19) ~ **KM** *aç bol-* 'acıkmak'
CC *açı taş* 'şap' (81,15) ~ **KM** *açuv taş* 'şap'
CC *açkuç* 'anahtar' (11,23; 100,28) ~ **KM** *açhiç* 'anahtar'
CC *açuv* 'acı, keder, üzüntü' (139,16) ~ **KM** *açuv* 'acı, kızgınlık, hiddet'
CC *aga* 'ağabey' (130,16) ~ **KM** *aga* 'ağabey'
CC *agaç* 'ağaç, odun' (137, 1; 88,22) ~ **KM** *agaç* 'ağaç, tahta'
CC *agrık* 'hastalık' (135,17) ~ **KM** *avruv* 'hastalık'
CC *akça* 'para' (80,10) ~ **KM** *ahça~açha* 'para'
CC *akrın* 'yavaş, sakin' (62,24) ~ **KM** *akırın* 'yavaş'
CC *ala* 'ala, benekli' (114,24) ~ **KM** *ala* 'karışık renkli, ala'
CC *alaboga* 'büyük bir deniz hayvanı' (160,11) ~ **KM** *alabuga* 'bir tür balık'
CC *alabota* 'kaz ayağı bitkisi' (113,23) ~ **KM** *alafota* 'bir tür yabanî ot'
CC *alay* 'öyle, bu suretle' (123,15; 126,29) ~ **KM** *alay* 'öyle'
CC *alda-* 'aldatmak' (20,18-20) ~ **KM** *alda-* 'aldatmak'
CC *algış* 'övgü, kutlama' (141,10) ~ **KM** *algış* 'övgü, kutlama, dua'
CC *algışla-* 'kutlamak, övmek' (141,7) ~ **KM** *algışla-* 'kutlamak, övmek'
CC *alış-* 'değişmek, değiştirmek' (13,12) ~ **KM** *alış-* 'değişmek, değiştirmek'
CC *alıştur-* 'değiştirmek' (13,15) ~ **KM** *alışdır-* 'değiştirmek'
CC *ança* 'o kadar' (149,20) ~ **KM** *ança* 'o kadar'
CC *angla-* 'anlamak' (29,15-17) ~ **KM** *angıla-* 'anlamak'
CC *ant* 'yemin' (132,21) ~ **KM** *ant* 'yemin'
CC *arçıla-* 'tartışmayı kesmek' (114,15) ~ **KM** *orçala-* 'tutmak , kesmek, frenlemek'
CC *arı* 'buradan itibaren' (59,12) ~ **KM** *arı* 'o tarafa, oraya doğru'
CC *arih* 'zayıf' (77,7) ~ **KM** *arık* 'zayıf'

- CC *arov* ‘arı, temiz, günahsız’ (139,8) ~ KM *aruv* ‘güzel, temiz, saf’
- CC *ar-* ‘yorulmak’ (150,4) ~ KM *arı-* ‘yorulmak’
- CC *artı-* ‘temizlemek’ (63,15) ~ KM *arıt-* ‘temizlemek’
- CC *artmak* ‘heybe’ (102,11) ~ KM *artmak* ‘heybe’
- CC *artuk* ‘fazla’ (75,18) ~ KM *artık* ‘fazla’
- CC *aruvlıh* ‘arılık, temizlik, kusursuzluk, lekelenmemişlik’ (131,19) ~ KM *aruvluk* ‘güzellik, temizlik, saflık’
- CC *asıh* ‘fayda’ (138) ~ KM *asuv* ‘fayda’
- CC *asov* ‘destek, yardım’ (117,4) ~ KM *asuv* ‘destek, yardım’
- CC *asra-* ‘bakmak, beslemek’ (140,8) ~ KM *asıra-* ‘bakmak, beslemek’
- CC *asru* ‘çok, aşırı’ (122,34) ~ KM *asırı* ‘fazla, çok’
- CC *aş* ‘yemek, yem; tahıl’ (16,4) ~ KM *aş* ‘yemek, yem’
- CC *aşa-* ‘yemek yemek’ (10,21-23) ~ KM *aşa-* ‘yemek yemek’
- CC *aşık-* ‘acele etmek’ (114,15-18) ~ KM *aşık-* ‘acele etmek’
- CC *aşlık* ‘buğday, yem’ (110,2) ~ KM *aşlık* ‘arpa, hububat’
- CC *ata* ‘baba’ (122,10) ~ KM *ata* ‘baba’
- CC *atalih* ‘üvey babalık, babalık’ (117,22) ~ KM *atalık* ‘manevî babalık’
- CC *atlan-* ‘ata binmek’ (22,1-3) ~ KM *atlan-* ‘ata binmek , atla yola çıkmak’
- CC *avlak* ‘tenha arazi, çöl, işlenmemiş arazi’ (114,19) ~ KM *avlak* ‘kır, boş arazi, çayır’
- CC *avuz* ‘ağız’ (125,33) ~ KM *avuz* ‘ağız’
- CC *ayan-* ‘korunmak, esirgemek’ (111,16-18) ~ KM *aya-* ‘korumak, esirgemek’
- CC *aygakla-* ‘bir kimse hakkında bilgi vermek, konuşmak, şikayet etmek’ (131,17) ~ KM *aygakla-* ‘duyurmak, haber vermek, eleştirmek’
- CC *ayl* ‘uçkur, kemer’ (11,26) ~ KM *ayıl* ‘kolan kayışı’
- CC *ayrı* ‘çatallanmış, dallara ayrılmış’ (119,9) ~ KM *ayrı* ‘çatal, ikiye ayrılmış’
- CC *ayt-* ‘söylemek’ (121,22) ~ KM *ayt-* ‘söylemek’
- CC *ayu* ‘ayı’ (108,14) ~ KM *ayuv~ayü* ‘ayı’
- CC *azaş-* ‘yolunu şaşırarak, yoldan çıkmak’ (160,31) ~ KM *acaş-* ‘yolunu şaşırarak’
- B**
- CC *bagatur* ‘yiğit, bahadır, cesur, kahraman’ (98,17) ~ KM *batır* ‘cesur, yiğit, kahraman’
- CC *bagır* ‘bakır’ (84,11) ~ KM *bagır* ‘bakır’
- CC *bağışla-* ‘hediye etmek’ (17,5-7) ~ KM *bağışla-* ‘ithaf etmek, hediye etmek’

- CC *balavuz* ‘balmumu’ (81,14) ~ KM *balavuz* ‘balmumu’
- CC *bar* ‘var, mevcut olan’ (148,6) ~ KM *bar* ‘var, mevcut olan’
- CC *bar-* ‘gitmek, varmak’ (123,24) ~ KM *bar-* ‘gitmek’
- CC *barısı* ‘hepsi’ (125,31) ~ KM *barısı* ‘hepsi’
- CC *barlu* ‘varlıklı, zengin’ (97,26) ~ KM *barlı* ‘zengin’
- CC *barmak* ‘parmak’ (96,3) ~ KM *barmak* ‘parmak’
- CC *başmak* ‘ayakkabı’ (86,11) ~ KM *başmak* ‘bir tür çarık’
- CC *batış* ‘Batı’ (73,4) ~ KM *batış* ‘Batı’
- CC *bav* ‘zincir, bağ’ (143,21) ~ KM *bav* ‘bağ, kayış’
- CC *bay* ‘zengin’ (145,21) ~ KM *bay* ‘zengin’
- CC *baylık* ‘zenginlik’ (21,2) ~ KM *baylık* ‘zenginlik’
- CC *bazık* ‘kalın, kaba, büyük, koca’ (77,8) ~ KM *bazık* ‘kalın, koca’
- CC *beçel* ‘kalçası kırık’ (163,1) ~ KM *beçel* ‘sakat, kötürüm’
- CC *bek* ‘sağlam, sıkı’ (60,20) ~ KM *bek* ‘sağlam, kuvvetli, sıkı’
- CC *bele-* ‘kundağa sarmak’ (162,5) ~ KM *böle-* ‘kundağa sarmak’
- CC *belibag* ‘kemer’ (101,32) ~ KM *belibav* ‘kemer’
- CC *ber-* ‘vermek’ (121,18) ~ KM *ber-* ‘vermek’
- CC *beril-* ‘verilmek’ (131,30) ~ KM *beril-* ‘verilmek’
- CC *bey* ‘kısrak’ (120,12) ~ KM *biye* ‘kısrak’
- CC *beyik* ‘yüce, büyük’ (130,25) ~ KM *biyik~miyik* ‘yüksek, yüce’
- CC *bezgek* ‘sıtma nöbeti’ (160,21) ~ KM *bezgek* ‘sıtma’
- CC *bıçkı* ‘testere’ (86,18) ~ KM *bıçkı~miçkı* ‘testere’
- CC *birçak* ‘sebze’ (110,8) ~ KM *burçak* ‘fasulye türü sebzeler’
- CC *biçen* ‘saman, kuru ot’ (110,20) ~ KM *biçen* ‘kuru ot’
- CC *bilev* ‘bileği taşı’ (87,1) ~ KM *bilev* ‘bileği taşı’
- CC *birge* ‘birlikte’ (64,9) ~ KM *birge* ‘birlikte,beraber’
- CC *birik-* ‘birleşmiş olmak’ (137,6) ~ KM *birik-* ‘dayanışmak, birleşmek’
- CC *bile* ‘ile’ (123,27) ~ KM *bla~bile* ‘ile’
- CC *biş-* ‘pişmek, olgunlaşmak’ (101,21) ~ KM *biş-* ‘pişmek, olgunlaşmak’
- CC *bit-* ‘büyüme,yetişmek’ (139,1) ~ KM *bit-* ‘büyüme,yetişmek’
- CC *biy* ‘bey, efendi, soylu’ (123,11) ~ KM *biy* ‘bey, prens’
- CC *bogavul* ‘mübaşir, mahkeme hademesi’ (90,15) ~ KM *begevul* ‘bekçi, koruyucu, karakol’

- CC *bolmaçı* ‘olmaz, olmayacak şey’ (149,6) ~ **KM** *bolmaçı* ‘olumsuz, menfi’
- CC *boluş* ‘yardım’ (143,12) ~ **KM** *boluş* ‘yardım’
- CC *boluş-* ‘yardım etmek’ (122,14) ~ **KM** *boluş-* ‘yardım etmek’
- CC *boyav* ‘boya’ (16,25) ~ **KM** *boyav* ‘boya’
- CC *böksmen* ‘böğür’ (164,1) ~ **KM** *böksüm~böksün* ‘gövde’
- CC *börk* ‘kalpak, şapka’ (87,28) ~ **KM** *börk* ‘kalpak, şapka’
- CC *börü* ‘kurt’ (108,16) ~ **KM** *börü* ‘kurt’
- CC *böz* ‘bez, pamuklu’ (164,15) ~ **KM** *böz* ‘bez’
- CC *buçgak* ‘köşe, bucak’ ~ **KM** *buçhak* ‘kenar, köşe’
- CC *bulga-* ‘bulandırmak’ (77,22) ~ **KM** *bulga-* ‘karıştırmak’
- CC *burç* ‘biber’ (80,24) ~ **KM** *burç* ‘karabiber’
- CC *burçak* ‘dolu’ (37,9) ~ **KM** *burçak* ‘ince dolu tanesi’
- CC *burgu* ‘boru’ (89,21) ~ **KM** *birgi* ‘boru’
- CC *burul-* ‘kıvrılmak’ (138,16) ~ **KM** *burul-* ‘kıvrılmak, çevrilmek’
- CC *burun* ‘eskiden, önce’ (123,2) ~ **KM** *burun* ‘eski, eskiden, önce’
- CC *burungı* ‘birinci, ilk’ (74,6) ~ **KM** *burungu* ‘ilk, önceki’
- CC *butak* ‘dal’ (105,18) ~ **KM** *butak* ‘dal’
- CC *buv-* ‘boğmak’ (162,24) ~ **KM** *buv-* ‘boğmak’
- CC *buvun* ‘eklem, mafsalsal’ (96,4) ~ **KM** *buvun* ‘eklem, bilek’
- CC *buyur-* ‘emretmek’ (30,1-3) ~ **KM** *buyur-* ‘emretmek’
- CC *buz-* ‘bozmak, tahrip etmek’ (145,9) ~ **KM** *buz-* ‘bozmak, tahrip etmek’
- CC *buzov* ‘buzağı’ (139,14) ~ **KM** *buzov* ‘buzağı’
- CC *bügül-* ‘bükülmek’ (36,15) ~ **KM** *bügül-* ‘bükülmek’
- CC *bür* ‘tomurcuk, gonca’ (160,31) ~ **KM** *bürçük* ‘tomurcuk, filiz’
- CC *bürçe* ‘pire’ (108,33) ~ **KM** *bürçe* ‘pire’
- CC *bürkür-* ‘sıçratmak, püskürtmek’ (160,19) ~ **KM** *bürk-* ‘saçmak, sıçratmak, serpmek’
- CC *büsüre-* ‘izin vermek, razı olmak, tasvip etmek’ (131,27) ~ **KM** *büsüre-* ‘memnun olmak, razı olmak’
- C
- CC *cemiş* ‘yemiş, meyve’ (132,2) ~ **KM** *cemiş* ‘yemiş, meyve’
- CC *cıgıl-* ‘düşmek, yıkılmak’ (11,8-9) ~ **KM** *cıgıl-* ‘düşmek’
- CC *cil* ‘yıl’ (71,12) ~ **KM** *cil* ‘yıl, sene’

- CC *cılan* ‘yılan’ (125,33) ~ **KM** *cılan* ‘yılan’
- CC *cılra-* ‘çakmak’ (33,3-4) ~ **KM** *cılra-* ‘parlamak, çakmak’
- CC *cırgak* ‘çengel’ (105,15) ~ **KM** *cırgak* ‘pulluğun toprağı yaran demir bıçak kısmı’ ~ *ırgak* ‘çengel’
- CC *cirt-* ‘yırtmak’ (21,1-9) ~ **KM** *cirt-* ‘yırtmak’
- CC *cıy-* ‘toplamak, yığmak’ (126,4) ~ **KM** *cıy-* ‘toplamak’
- CC *cuhut* ‘Yahudi’ (122,39) ~ **KM** *çuvut* ‘Yahudi’
- Ç
- CC *çagır* ‘şarap’ (79,17) ~ **KM** *çagır* ‘şarap’
- CC *çak-* ‘iftira etmek, aleyhte konuşmak’ (8,11-13) ~ **KM** *çak-* ‘birbirine düşürmek’
- CC *çak* ‘çağ, zaman’ (60,5) ~ **KM** *çak* ‘zaman’
- CC *çaklı* ‘gibi, kadar’ (138,6) ~ **KM** *çaklı* ‘kadar’
- CC *çalıh* ‘öfkeli, şiddetli, zorlu’ (161,28) ~ **KM** *çalık* ‘kapis, naz’
- CC *çalma* ‘baş örtüsü’ (102,4) ~ **KM** *çalma* ‘sarık’
- CC *çapçacık* ‘fıçı’ (120,3) ~ **KM** *çapçak* ‘fıçı, varil’
- CC *çarpuvun* ‘aksilik, kaza’ (161,4) ~ **KM** *çarpi-* ‘zarar görmek’ ~ *çarpuvlu* ‘zarar görmüş, kötü, talihsiz’
- CC *çatır* ‘çadır’ (102,13) ~ **KM** *çatır* ‘çadır’
- CC *çatlavuk* ‘findık’ (106,2) ~ **KM** *çörtlevük* ‘findık’
- CC *çayhal-* ‘çalkalanmak, sallanmak’ (163,8) ~ **KM** *çaykal-* ‘çalkalanmak, sallanmak’
- CC *çayna-* ‘çiğnemek’ (34,14-16) ~ **KM** *çayna-* ‘çiğnemek’
- CC *çeber* ‘terbiyeli, kibar’ (163,13) ~ **KM** *çemer* ‘usta, yetenekli’
- CC *çekman* ‘çuha, yün kumaş’ (85,20) ~ **KM** *çepken* ‘yün kumaş’
- CC *çerek* ‘çürük’ (116,5) ~ **KM** *çirik* ‘çürük’
- CC *çeri* ‘ordu, asker’ (100,2) ~ **KM** *çerig* ‘asker, ordu’
- CC *çert-* ‘dedikodu etmek, birisi hakkında konuşmak’ (161,8) ~ **KM** *çert-* ‘bahsetmek, ima etmek’
- CC *çıbuk* ‘dal, değnek’ (126,20) ~ **KM** *çıbık* ‘dal, sopa’
- CC *çık* ‘çiğ, şebnem’ (151,5) ~ **KM** *çık* ‘çiğ’
- CC *çimdi-* ‘çimdiklemek’ (160,1) ~ **KM** *çimde-* ‘çimdiklemek’
- CC *çın* ‘hakiki, doğru’ (138,13) ~ **KM** *çing* ‘hakiki, gerçek’
- CC *çınık-* ‘denenmiş olmak, doğru çıkmak’ (137,22) ~ **KM** *çınık-* ‘dayanıklılığı artmak, sağlamlaşmak’

- CC *çipçik* ‘serçe’ (57,4) ~ **KM** *çipçik* ‘serçe’
- CC *çiray* ‘yüz, çehre’ (96,24) ~ **KM** *çiray* ‘yüz, çehre’
- CC *çirma-* ‘sarmak’ (111,8-9) ~ **KM** *çirma-* ‘sarmak’
- CC *çirmal-* ‘sarılmak, dolanmak’ (111,6) ~ **KM** *çirmal-* ‘sarılmak, dolanmak’
- CC *çırpı* ‘çalı, çırpı’ (161,21) ~ **KM** *çırpı* ‘çalı, çalılık’
- CC *çibin* ‘sinek’ (108,31) ~ **KM** *çibin* ‘sinek’
- CC *çiyik* ‘çiğ, pişmemiş’ (74,24) ~ **KM** *çiy* ‘çiğ, pişmemiş’
- CC *çohmarlı* ‘topuzlu’ (119,14) ~ **KM** *çoh* ‘topuz’
- CC *çokrak* ‘kaynak’ (145,8) ~ **KM** *çokurak* ‘kaynak suyu’
- CC *çopla-* ‘toplamak’ (16,14-16) ~ **KM** *çöple-* ‘toplamak’
- CC *çoyun* ‘eritilmiş maden’ (130,30) ~ **KM** *çoyun* ‘tunç-bakır karışımı maden; dökme kazan’
- CC *çömiç* ‘çomça, kepeç’ (104,29) ~ **KM** *çömüş* ‘ağaçtan oyulmuş su kabı’
- CC *çöple-* ‘bir araya toplamak’ (126,4-5) ~ **KM** *çöple-* ‘toplamak’
- CC *çörgek* ‘kundak’ (118) ~ **KM** *çörge-* ‘sarmak, bürümek’
- CC *çulgan-* ‘sarınmak, bürünmek’ (122,5) ~ **KM** *çulgan-* ‘sarınmak, bürünmek, dolanmak’
- CC *çulgav* ‘dolak, dizden aşağıya sarılan bez’ (102,7) ~ **KM** *çulgav* ‘dolama şeklinde çorap’
- CC *çüçkür-* ‘hapşirmek’ (114,11) ~ **KM** *çüçkür-* ‘hapşirmek’
- CC *çügündür* ‘kırmızı pancar’ (107,2) ~ **KM** *çügündür* ‘pancar’
- CC *çüprek* ‘çevre, başa örtülen örtü’ (118; 122,5) ~ **KM** *çipirek* ‘sargı’

D

- CC *dagi* ‘dahi ve, ve de’ (148,2) ~ **KM** *dagi da* ‘yine, tekrar, ve, dahi’
- CC *darçini* ‘tarçın’ (81,2) ~ **KM** *darçin* ‘tarçın’
- CC *daru* ‘ilaç’ (82,14) ~ **KM** *darı* ‘ilaç’
- CC *dav* ‘mahkemeye çağrı, dava’ (44,10) ~ **KM** *dav* ‘tartışma, münakaşa, dava’
- CC *degri* ‘kadar’ (123,4) ~ **KM** *deri* ‘kadar’
- CC *-dey* ‘gibi’ (151,13) ~ **KM** *-ley* ‘gibi’
- CC *döl* ‘değil’ (124,22) ~ **KM** *tül* ‘değil’
- CC *duniya* ‘dünya’ (139,21) ~ **KM** *duniya* ‘dünya’

E

- CC *eçki* ‘keçi’ (108,3) ~ **KM** *eçki* ‘keçi’
- CC *egeçi* ‘hala’ (97,15) ~ **KM** *egeç* ‘kız kardeş, abla’
- CC *egev* ‘eğe, törpü’ (84,6) ~ **KM** *egev* ‘eğe’

- CC *egiz* ‘ikiz’ (160,15) ~ **KM** *egiz* ‘ikiz’
- CC *eki* ‘iki’ (61,17) ~ **KM** *eki* ‘iki’
- CC *ekinçi* ‘ikinci’ (74,7) ~ **KM** *ekinçi* ‘ikinci’
- CC *ekindü* ‘ikindi’ (71,21) ~ **KM** *ekindi* ‘ikindi’
- CC *el* ‘millet, memleket’ (122,3; 78,20) ~ **KM** *el* ‘memleket, millet; köy’
- CC *elgen-* ‘korkmak’ (111,1-2) ~ **KM** *elgen-* ‘korkmak, ürkmek’
- CC *elgendir-* ‘korkutmak’ (111,3) ~ **KM** *elgendir-* ‘korkutmak, ürkütme’
- CC *elikle-* ‘alay etmek’ (126,24) ~ **KM** *hulikkele-* ‘alay etmek’
- CC *elpek* ‘bol, geniş, zengin’ (150,4) ~ **KM** *elpek* ‘bol, zengin, çok’
- CC *elt-* ‘götürmek’ (18,10-12) ~ **KM** *elt-* ‘götürmek’
- CC *eltir* ‘kuzu derisi’ (84,29) ~ **KM** *eltir* ‘bir haftalık kuzu derisi’
- CC *em* ‘en (superlativ)’ (62,25) ~ **KM** *em* ‘en’
- CC *emçek* ‘meme başı’ (95,6) ~ **KM** *emçek* ‘meme’
- CC *emdi* ‘şimdi’ (125,29) ~ **KM** *endi* ‘şimdi’
- CC *emegen* ‘yaşlı kadın, kocakarı’ (163,24) ~ **KM** *emegen* ‘dev’
- CC *emen-* ‘utanmak, çekinmek’ (57,21-22) ~ **KM** *iyemen-* ‘utanmak, çekinmek’
- CC *emgek* ‘ıstırap, acı’ (150,3) ~ **KM** *emgek* ‘azap, ıstırap, işkence’
- CC *en-* ‘inmek’ (18,7-9) ~ **KM** *en-* ‘inmek’
- CC *ençi* ‘mülkiyet, mal’ (164,2) ~ **KM** *ençi* ‘özel, hususî, şahsî, ferdî’
- CC *endir-* ‘indirmek’ (147,11) ~ **KM** *endir-* ‘indirmek’
- CC *er* ‘erkek, er’ (114,1) ~ **KM** *er* ‘erkek, yiğit, er’
- CC *erik* ‘tabaklanmış deri’ (9,1-2) ~ **KM** *erik* ‘deri tabaklamada kullanılan bir toz’
- CC *erikle-* ‘tabaklamak’ (111,13) ~ **KM** *erik aşat-* ‘tabaklamak’
- CC *erin* ‘burun deliği, diş eti’ (94,18; 94,23) ~ **KM** *erin* ‘dudak’
- CC *erinçek* ‘tembel’ (117,15) ~ **KM** *erinçek* ‘tembel, üşengeç’
- CC *erkeç* ‘erkek keçi’ (164,28) ~ **KM** *erkeç* ‘erkek keçi’
- CC *erkelen-* ‘yumuşamak, gevşemek, incelmek’ (162,27) ~ **KM** *erkelen-* ‘nazlanmak, şımarmak’
- CC *erte* ‘önceki, evvelki, eski zamanda’ (60,5) ~ **KM** *ertde* ‘erken, eskiden’
- CC *erte* ‘sabah’ (71,18) ~ **KM** *ertden* ‘sabah’
- CC *es* ‘akıl’ (116,18) ~ **KM** *es* ‘akıl’
- CC *esir-* ‘sarhoş olmak’ (149,8) ~ **KM** *esir-* ‘sarhoş olmak’

- CC *esirt-* ‘kendinden geçirmek’ (140,6) ~ **KM** *esirt-* ‘sarhoş etmek, kendinden geçirmek’
- CC *esker-* ‘düşünmek, dikkate almak’ (160,10) ~ **KM** *esger-* ‘hatırlamak, dikkat etmek’
- CC *esle-* ‘dikkate almak, dikkat etmek’ (160,10) ~ **KM** *esle-* ‘farketmek, farkına varmak, dikkate almak’
- CC *eşik* ‘kapı’ (151,16) ~ **KM** *eşik* ‘kapı’
- CC *eşit-* ‘işitmek, duymak’ (117,3) ~ **KM** *eşit-* ‘işitmek, duymak’
- CC *etmek* ‘ekmek’ (88,18) ~ **KM** *ötmek* ‘ekmek’
- H**
- CC *hotar-* ‘boşaltmak’ (162,3) ~ **KM** *kotar-* ‘boşaltmak’
- CC *huv-* ‘av sürmek, kovalamak’ (114,39-40) ~ **KM** *kuv-* ‘kovalamak, sürmek’
- CC *huvala-* ‘kovalamak,takip etmek’ (114,39-40) ~ **KM** *kuvala-* ‘kovalamak, sürmek’
- CC *huvun* ‘kavun’ (106,20) ~ **KM** *havun* ‘kavun’
- I**
- CC *ıçkın-* ‘kaçmak, sıvışmak’ (162,6) ~ **KM** *ıçhın-* ‘kurtulmak, serbest kalmak, kaçmak’
- CC *ıla-* ‘ağlamak’ (117,4) ~ **KM** *cıla-* ‘ağlamak’
- CC *ınak* ‘sadık’ (131,13) ~ **KM** *ıynak* ‘tatlı, hoş, gönül alıcı’
- CC *ınamlı* ‘sadık, dürüst’ (117,7) ~ **KM** *ıynamlı* ‘güvenilir’
- CC *ınan-* ‘inanmak, güvenmek’ (123,18) ~ **KM** *ıynan-* ‘inanmak, güvenmek’
- CC *ınçka-* ‘inlemek’ (113,7) ~ **KM** *ıngıçha-* ‘inlemek’
- CC *ındır* ‘harman’ (130,29) ~ **KM** *ındır* ‘harman’
- CC *ır* ‘şarkı, türkü’ (11,18) ~ **KM** *cır* ‘şarkı, türkü’
- CC *ırçıl* ‘şarkıcı, türkücü’ (11,18) ~ **KM** *cırçıl* ‘şarkıcı, halk ozanı’
- CC *ıskarlat* ‘bir cins ince bez’ (92,5) ~ **KM** *ısharla* ‘bir tür kumaş, çuha’
- CC *ışan* ‘resim’ (161,31) ~ **KM** *ışan* ‘iz, belirti’
- CC *ışan-* ‘güvenmek’ (15,22) ~ **KM** *ışan-* ‘güvenmek’
- CC *ışım* ‘kılıf’ (115,13) ~ **KM** *ışım* ‘keçe tozluk’
- CC *ışır-* ‘alevlendirmek, ateşi canlandırmak’ (111,20-21) ~ **KM** *ışır-* ‘kuvvetlendirmek, takviye etmek’; *otnu ışır-* ‘ateşi canlandırmak’
- CC *iy-* ‘göndermek’ (33,7-9) ~ **KM** *iy-* ‘göndermek’
- CC *iyi* ‘pis koku’ (120,12) ~ **KM** *cıyı* ‘koku’
- CC *ıyła-* ‘koklamak’ (22,11-13) ~ **KM** *cıyıla-* ‘koklamak’
- CC *ızarlı* ‘kıskanç’ (99,19) ~ **KM** *zar* ‘kıskanç’

CC *izarlık* ‘kıskançlık’ (116,10) ~ **KM** *zarlık* ‘kıskançlık’

İ

CC *içeh* ‘iç organlar’ (95,15) ~ **KM** *içegi* ‘bağırsaklar’

CC *içkeri* ‘içinde, ortasında’ (61,11) ~ **KM** *içgeri* ‘içeri’

CC *ilin-* ‘yapışmak, yapışıp kalmak’ (117,4) ~ **KM** *ilin-* ‘takılmak’

CC *ilindir-* ‘raptetmek, bağlamak’ (138,5) ~ **KM** *ilindir-* ‘takmak, bağlamak’

CC *imen-* ‘utanmak, çekinmek’ (57,21) ~ **KM** *iymen-* ‘utanmak, çekinmek’

CC *inçke* ‘ince’ (77,9) ~ **KM** *ingişge* ‘ince’

CC *issi* ‘sıcaklık, sıcak’ (9,19) ~ **KM** *issi* ‘sıcak’

CC *izde-* ‘aramak’ (122,37) ~ **KM** *izle-* ‘aramak’

K

CC *kaban* ‘yaban domuzu’ (131,11) ~ **KM** *kaban* ‘erkek yaban domuzu’

CC *kaçan* ‘ne zaman?’ (63,20) ~ **KM** *kaçan* ‘ne zaman?’

CC *kada-* ‘çivilemek, sağlamlaştırmak’ (147,2) ~ **KM** *kada-* ‘sıkıştırmak, sağlamlaştırmak’

CC *kadav* ‘çivi’ (126,23) ~ **KM** *kadav* ‘büyük çivi; sürgü, kilit’

CC *kagı-* ‘azarlamak, kızmak’ (9,20-22) ~ **KM** *kagınla-* ~ *kagın et-* ‘azarlamak, paylamak’

CC *kama-* ‘kamaşmak’ (115,4) ~ **KM** *kama-* ‘kamaşmak’

CC *kandala* ‘tahta kurusu’ (109,2) ~ **KM** *kandala* ‘tahta kurusu’

CC *kanga* ‘ince tahta, taban’ (101,18) ~ **KM** *kanga* ‘ince tahta’

CC *karangı* ‘karanlık’ (117,21) ~ **KM** *karangı* ‘karanlık’

CC *karavaş* ‘hizmetçi kız, kadın esir, köle’ (130,37) ~ **KM** *karavaş* ‘cariye, kadın köle’

CC *karçıga* ‘aladoğan, atmaca’ (109,7) ~ **KM** *kartçıga* ‘atmaca, aladoğan’

CC *karga-* ‘lanetlemek, beddua etmek’ (113,24) ~ **KM** *karga-* ‘beddua etmek, lanet etmek’

CC *karı* ‘arşın’ (85,22) ~ **KM** *karı* ‘60 santimetrelik uzunluk ölçüsü, arşın’

CC *karıl-* ‘sesi kısılmak’ (160,40) ~ **KM** *karıl-* ‘sesi kısılmak’

CC *karındaş* ‘kardeş’ (132,10) ~ **KM** *karındaş*~*karnaş* ‘kardeş’

CC *karış-* ‘karşı koymak, savunmak’ (20,1-3) ~ **KM** *karış-* ‘karşı koymak, direnmek’

CC *karma-* ‘dokunmak, temas etmek’ (94,28) ~ **KM** *karma-* ‘incelemek, tetkik etmek’

CC *kart* ‘yaşlı’ (98,21) ~ **KM** *kart* ‘yaşlı’

CC *kaş* ‘eyer çıkıntısı, kemeri’ (94,14) ~ **KM** *kaş* ‘eyer kemeri’

CC *kaşka* ‘kel’ (164,19) ~ **KM** *kaşha* ‘kel’

CC *kat* ‘huzur, yan’ (59,5) ~ **KM** *kat* ‘huzur, yan’

CC *katı* ‘sağlam, kuvvetli’ (77,16) ~ KM *katı* ‘sert, sağlam, kuvvetli’
CC *katıştır-* ‘karıştırmak’ (54,21) ~ KM *katışdır-* ‘karıştırmak’
CC *kavdan* ‘çorak arazi’ (162,14) ~ KM *kavdan* ‘kuru otların olduğu arazi’
CC *kaygır-* ‘kaygılanmak, üzülmek’ (123,20) ~ KM *kaygır-* ‘kaygılanmak, üzülmek, merak etmek, tasalanmak’
CC *kayt-* ‘geri dönmek’ (47,20) ~ KM *kayt-* ‘dönmek, geri dönmek’
CC *kaytar-* ‘geri vermek’ (45,2-4) ~ KM *kaytar-* ‘döndürmek, çevirmek’
CC *kebek* ‘kepek’ (110,10) ~ KM *kebek* ‘kepek’
CC *keben* ‘yığın, öbek’ (164,21) ~ KM *geben* ‘ot yığını, ot öbeği’
CC *keç-* ‘affetmek’ (131,11) ~ KM *keç-* ‘affetmek’
CC *keçe* ‘gece’ (71,15) ~ KM *keçe* ‘gece’
CC *keçiktir-* ‘geciktirmek’ (125,13) ~ KM *keçikdir-* ‘geciktirmek’
CC *kekir-* ‘geçirmek’ (114,9) ~ KM *kekir-* ‘geçirmek’
CC *kel-* ‘gelmek’ (121,16) ~ KM *kel-* ‘gelmek’
CC *kelepen* ‘cüz zam’ (124,13) ~ KM *kelepen* ‘cüz zam’
CC *keli* ‘havan’ (82,16) ~ KM *keli* ‘havan’
CC *kelin* ‘gelin’ (120,4) ~ KM *kelin* ‘gelin’
CC *keltir-* ‘getirmek’ (7,3-5) ~ KM *keltir-* ‘getirmek’
CC *keme* ‘gemi’ (160,34) ~ KM *keme* ‘gemi’
CC *keng* ‘geniş’ (115,30) ~ KM *keng* ‘geniş’
CC *kengeş* ‘öğüt’ (12,8) ~ KM *kengeş* ‘istişare, danışma’
CC *kengeş-* ‘düşünüp taşınmak’ (125,30) ~ KM *kengeş* ‘istişare etmek, danışmak, tartışmak’
CC *kenglik* ‘genişlik’ (75,28) ~ KM *kenglik* ‘genişlik’
CC *kensi* ‘kendisi’ (161,19) ~ KM *kensi* ‘kendisi’
CC *ker-* ‘germek’ (126,25) ~ KM *ker-* ‘germek’
CC *kerek* ‘gerek, gerekli olan’ (131,35) ~ KM *kerek* ‘gerek, lâzım’
CC *kerekli* ‘gerekli’ (117,16) ~ KM *kerekli* ‘gerekli, ihtiyaç’
CC *keri* ‘geri, arkaya’ (60,5) ~ KM *keri* ‘geri’
CC *keril-* ‘gerilmek’ (114,8) ~ KM *keril-* ‘gerilmek’
CC *kerki* ‘nacak, küçük balta’ (86,15) ~ KM *kerki* ‘keser, nacak, yontma âleti’
CC *kerti* ‘doğru, hakiki, gerçek’ (58,25) ~ KM *kerti* ‘gerçek, doğru’
CC *kertme* ‘armut’ (105,27) ~ KM *kertme* ‘armut’

- CC *keşene* ‘mezar höyüğü’ (160,23) ~ **KM** *keşene* ‘mezar höyüğü, lahit, mozole, türbe’
- CC *ket-* ‘gitmek’ (46,17-19) ~ **KM** *ket-* ‘gitmek’
- CC *keyik* ‘vahşi, yabanî’ (74,14) ~ **KM** *kiyik* ‘vahşi, yabanî’
- CC *kıçkır-* ‘bağırarak, seslenmek’ (125,38) ~ **KM** *kıçır-* ‘bağırarak, seslenmek’
- CC *kılık* ‘karakter’ (161,31) ~ **KM** *kılık* ‘karakter’
- CC *kın* ‘ıstırap, acı çekme’ (125,37) ~ **KM** *kıyın* ‘sıkıntı, acı, ıstırap,zorluk’
- CC *kingır* ‘eğri-büğü, kambur’ (116,12) ~ **KM** *kingır* ‘eğri, eğri-büğü’
- CC *kıptı* ‘makas’ (85,21) ~ **KM** *kıptı* ‘makas’
- CC *kırgıy* ‘atmaca’ (109,8) ~ **KM** *kırgıy* ‘ala doğan’
- CC *kırhma* ‘kırkılmış koyun postu’ (111,12) ~ **KM** *kırkma* ‘bir yaşında hayvan yavrusu’
- CC *kırıl-* ‘ölmek, gebermek’ (162,19) ~ **KM** *kırıl-* ‘ölmek, telef olmak’
- CC *kırlış-* ‘kavga etmek, hırlaşmak’ (111,14) ~ **KM** *kırlış-* ‘kavga etmek, birbirini öldürmek’
- CC *kırov* ‘kırağı’ (164,19) ~ **KM** *kırav* ‘kırağı’
- CC *kıs-* ‘kısırmak, sıkıştırmak’ (51,24-26) ~ **KM** *kıs-* ‘sıkıştırmak, bastırmak’
- CC *kışa* ‘kısık’ (123,33) ~ **KM** *kışa* ‘kısık’
- CC *kışaç* ‘kerpeten’ (84,5) ~ **KM** *kışaç* ‘kerpeten’
- CC *kıyna-* ‘eziyet etmek, ıstırap vermek’ (126,8) ~ **KM** *kıyna-* ‘eziyet çektirmek, ıstırap vermek, zahmet çektirmek’
- CC *kızgan-* ‘cimrilik yapmak, pinti olmak’ (4,20) ~ **KM** *kızgan-* ‘cimrilik yapmak, hasislik yapmak, pintilik yapmak’
- CC *kızgançı* ‘hasis, pinti, cimri’ (130,14) ~ **KM** *kızgançı* ‘cimri, pinti, hasis’
- CC *kızıl* ‘kızıl’ (92,29) ~ **KM** *kızıl* ‘kızıl, kırmızı’
- CC *kibi* ‘gibi’ (127,17) ~ **KM** *kibik* ‘gibi’
- CC *kiçi* ‘küçük’ (68,20-23) ~ **KM** *kiçi* ‘küçük’
- CC *kindik* ‘göbek’ (95,8) ~ **KM** *kindik* ‘göbek’
- CC *kir-* ‘girmek’ (123,5) ~ **KM** *kir-* ‘girmek’
- CC *kişen* ‘atın ayağına vurulan zincir’ (102,30) ~ **KM** *kişen* ‘atın ayağına takılan köstek, zincir’
- CC *kişi* ‘kişi, insan’ (61,4) ~ **KM** *kişi* ‘kişi,insan, kimse, evli erkek’
- CC *kiy-* ‘giymek’ (61,3) ~ **KM** *kiy-* ‘giymek’
- CC *kiyiz* ‘keçe’ (103,10) ~ **KM** *kiyiz* ‘keçe’
- CC *kobuzçı* ‘çalgıcı, kopuz çalan’ (89,12) ~ **KM** *kobuzçu* ‘akordeon çalan, müzik âleti çalan’
- CC *koçkar* ‘koç’ (107,29) ~ **KM** *koçhar* ‘koç’

- CC *kolan* ‘alacalı, benekli’ (11,26) ~ **KM** *kolan* ‘alacalı, benekli’
- CC *konakla-* ‘konaklamak, misafir olmak’ (6,4-6) ~ **KM** *konakla-* ‘misafir olmak’
- CC *kongrov* ‘çingirak, zil, küçük çan’ (164,24) ~ **KM** *kongrav* ‘çingirak, zil, küçük çan’
- CC *konşu* ‘komşu’ (97,21) ~ **KM** *konşu-honşu* ‘komşu’
- CC *konuş* ‘konut, oturulan ev’ (151,6) ~ **KM** *konuş* ‘barınak, konaklama, kamp’
- CC *kop-* ‘çıkmaq, kalkmaq, yükselmek’ (2,19-20) ~ **KM** *kob-* ‘kalkmaq; ırmağın taşarak yükselmesi’
- CC *korgaşın* ‘kurşun madeni’ (84,13) ~ **KM** *korgaşın* ‘kurşun madeni’
- CC *kotur* ‘yara üzerindeki kabuk’ (99,6) ~ **KM** *kotur* ‘yara kabuğu; uyuz, sivilce’
- CC *kov* ‘kor, külün altındaki ateş’ (79,20) ~ **KM** *kuv* ‘ateş yakmak için kav’
- CC *kovah* ‘kepek, kabuk’ (160,90) ~ **KM** *kuvuk* ‘saman’
- CC *kovan-* ‘sevinmek’ (140,3) ~ **KM** *kuvan-* ‘sevinmek’
- CC *kovanç* ‘sevinç’ (142,1) ~ **KM** *kuvanç* ‘sevinç’
- CC *kovra* ‘ekin sapı, saman, ot’ (113,23) ~ **KM** *kavra* ‘kurumuş bitki sapı, anız’
- CC *kovuş* ‘boşluk’ (111,29) ~ **KM** *kuvuş* ‘oyuk, eşya koymak için duvarda açılan boşluk’
- CC *koy-* ‘bırakmaq’ (43,13-15) ~ **KM** *koy-* ‘bırakmaq’
- CC *koy* ‘koyun’ (122,2) ~ **KM** *koy* ‘koyun’
- CC *koyan* ‘tavşan’ (84,23) ~ **KM** *koyan* ‘tavşan’
- CC *koymuş* ‘kuyruk kemiği’ ~ **KM** *kuymuş* ‘leğen kemiği, kuyruk sokumu’
- CC *koz* ‘ceviz’ (120,22) ~ **KM** *koz* ‘ceviz’
- CC *kozgalış-* ‘karıştırmak’ (163,16) ~ **KM** *kozgal-* ‘karışmak, ayaklanmak’
- CC *kozi* ‘kuzu’ (108,2) ~ **KM** *kozu* ‘kuzu’
- CC *köbelek* ‘kelebek’ (160,32) ~ **KM** *göbelekge* ‘kelebek’
- CC *köbö-* ‘kabarmak, artmaq’ (115,38) ~ **KM** *köb-* ‘şişmek, kabarmak’
- CC *köç-* ‘göçmek’ (142,9) ~ **KM** *köç-* ‘göçmek’
- CC *köçür-* ‘göçürmek’ (140,15) ~ **KM** *köçür-* ‘göçürmek’
- CC *kök* ‘gök; mavi’ (70,26) ~ **KM** *kök* ‘gök; mavi’
- CC *köl* ‘göl’ (120,12) ~ **KM** *köl* ‘göl’
- CC *köm-* ‘gömmek’ (53,15-17) ~ **KM** *köm-* ‘gömmek’
- CC *kömül-* ‘gömülmek’ (148,9)) ~ **KM** *kömül-* ‘gömülmek’
- CC *könçek* ‘don, pantolon’ (101,30) ~ **KM** *könçek* ‘pantolon, don’
- CC *köne suvu* ‘cıva’ (82,22) ~ **KM** *ginasuv* ‘cıva’

- CC *köp* ‘çok’ (62,3) ~ **KM** *köp* ‘çok’
- CC *kör-* ‘görmek’ (56,15-17) ~ **KM** *kör-* ‘görmek’
- CC *körgüz-* ‘göstermek’ (123,13) ~ **KM** *körgüz-* ‘göstermek’
- CC *körpe* ‘kuzu derisi’ (111,10) ~ **KM** *körpe* ‘iki-üç aylık kuzu derisi’
- CC *kösöv* ‘ocak demiri’ (115,14) ~ **KM** *köse* ‘köz, köz halinde ateş’
- CC *kötür-* ‘kaldırmak’ (138,14) ~ **KM** *kötür-* ‘kaldırmak’
- CC *kötürem* ‘zayıf, cılız’ (115,25) ~ **KM** *kötürem* ‘güçsüz, halsiz, dermansız’
- CC *kötürül-* ‘kaldırılmak’ (75,6) ~ **KM** *kötürül-* ‘kaldırılmak’
- CC *kövlek* ‘gömlek’ (101,29) ~ **KM** *kölek* ‘gömlek’
- CC *köyöv* ‘damat’ (151,16) ~ **KM** *küyöv* ‘damat’
- CC *köz* ‘göz’ (126,4) ~ **KM** *köz* ‘göz’
- CC *kuburçuk* ‘kutu’ (82,18) ~ **KM** *kübürçek* ‘kutu’
- CC *kul* ‘köle, kul’ (149,1) ~ **KM** *kul* ‘köle, kul’
- CC *kula tüz* ‘kır, bozkır’ (144,33) ~ **KM** *kula tüz* ‘kır, bozkır’
- CC *kullukçı* ‘hizmetçi’ (89,5) ~ **KM** *kullukçu* ‘hizmetçi, uşak’
- CC *kun* ‘güç, kuvvet, kudret’ (26,10) ~ **KM** *kün* ‘güç, kuvvet, kudret’
- CC *kurç* ‘çelik’ (130,34) ~ **KM** *kurç* ‘çelik’
- CC *kurgak* ‘kurak’ (115,19) ~ **KM** *kurgak* ‘kurak, kuru’
- CC *kurşovla-* ‘kemerle bağlamak, sarmak’ (163,19) ~ **KM** *kurşovla-* ‘kuşatmak, sarmak, çembere almak’
- CC *kurt* ‘kurt, solucan’ (108,28) ~ **KM** *kurt* ‘meyve kurdu, böcek’
- CC *kurtka* ‘yaşlı kadın’ (130,10) ~ **KM** *kurtha* ‘yaşlı kadın, cadı’
- CC *kuthar-* ~ *kutkar-* ‘kurtarmak’ (144,16; 126,32) ~ **KM** *kuthar-* ‘kurtarmak’
- CC *kutul-* ‘kurtulmak’ (22,21-24) ~ **KM** *kutul-* ‘kurtulmak’
- CC *kutur-* ‘hiddetlenmek, kudurmak’ (160,20) ~ **KM** *kutur-* ‘kudurmak, çıldırmak’
- CC *kuv* ‘kof, boş, kuru’ (119,10) ~ **KM** *kuv* ‘kurumuş, kupkuru’
- CC *kuyşkan* ‘atın kuyruğunun altından geçen kayış, kuskun’ (103,19) ~ **KM** *kuyuşhan* ‘atın kuyruk altından geçen kayış’
- CC *kübe* ‘örme zırh’ (100,10) ~ **KM** *kübe* ‘örme zırh’
- CC *küç* ‘güç, kuvvet, zor’ (126,16; 125,12) ~ **KM** *küç* ‘güç, kuvvet, zor’
- CC *küçen-* ‘zorlanmak’ (117,11) ~ **KM** *küçen-* ‘zorlanmak’
- CC *küçlü* ‘güçlü, kuvvetli’ (122,24) ~ **KM** *küçlü* ‘güçlü, kuvvetli’

CC *kügürçin* ‘güvercin’ (142,5) ~ **KM** *kögürçün* ‘güvercin’
CC *kükel* ‘yabanî erik’ (113,23) ~ **KM** *köken* ‘çakal eriği’
CC *kül-* ‘gülmek’ (47,8,10) ~ **KM** *kül-* ‘gülmek’
CC *külte-beg* ‘çelenk,yumak’ (126,5) ~ **KM** *külte* ‘demet, tomar’
CC *kümüş* ‘gümüş’ (119,11) ~ **KM** *kümüş* ‘gümüş’
CC *kün* ‘güneş’ (138,9) ~ **KM** *kün* ‘güneş’
CC *kün tuv-* ‘güneşin doğması’ (114,19) ~ **KM** *kün tuv-* ‘güneşin doğması’
CC *kün tuvuş* ‘doğu’ (122,33) ~ **KM** *kün tuvuş* ‘doğu’
CC *küsen-* ‘arzulamak’ (20,10-11) ~ **KM** *küse-* ‘arzulamak, hasret kalmak’
CC *küt-* ‘gütmek, otlatmak’ (122,2) ~ **KM** *küt-* ‘gütmek, otlatmak’
CC *küydür-* ‘yakmak’ (6,1-3) ~ **KM** *küydür-* ‘yakmak’
CC *küyöv* ‘damat’ (138,10) ~ **KM** *küyöv* ‘damat’
CC *küz* ‘güz,sonbahar’ (72,15) ~ **KM** *küz* ‘güz, sonbahar’
CC *küzgü* ‘ayna’ (86,29) ~ **KM** *küzgü* ‘ayna’

M

CC *mahta-* ‘övmek, methetmek’ (164,25) ~ **KM** *mahta-* ‘övmek, methetmek’
CC *mamuh* ‘pamuk’ (81,18) ~ **KM** *mamuk* ‘pamuk’
CC *manglay* ‘alın’ (94,11) ~ **KM** *mangılay* ‘alın’
CC *mangra-* ‘melemek’ (113,2) ~ **KM** *mangıra-* ‘melemek’
CC *mankakak* ‘uyuşuk, mankafa’ (114,6) ~ **KM** *mangka* ~ *mankuş* ‘sersem, saf, alık, hınhım’
CC *men* ‘ben’ (66,2) ~ **KM** *men* ‘ben’
CC *meng* ‘beyin’ (194,26) ~ **KM** *mıyı* ‘beyin’
CC *mengi~mengü* ‘ebedî’ (142,13) ~ **KM** *mingi* ‘ebedî, sonsuz’
CC *min-* ‘binmek’ (5,21) ~ **KM** *min-* ‘binmek’
CC *ming* ‘bin sayısı’ (117,20) ~ **KM** *ming* ‘bin sayısı’
CC *munça* ‘bunca, bu kadar’ (65,7) ~ **KM** *munça* ‘bu kadar, böyle’
CC *mungra-* ‘böğürmek’ (113,3) ~ **KM** *müngüre-* ‘böğürmek’
CC *müngüş* ‘köşe, aç’ (130,4) ~ **KM** *müyüş* ‘köşe’
CC *müz* ‘boynuz’ (143,20) ~ **KM** *müyüz* ‘boynuz’

N

CC *nal* ‘at nalı’ (102,21) ~ **KM** *nal* ‘at nalı’
CC *neçe* ‘ne kadar’ (63,19) ~ **KM** *nença* ‘ne kadar’

CC *neçik* ‘nasıl’ (63,26) ~ **KM** *neçik* ‘nasıl’
CC *nege* ‘niye, niçin’ (132,19) ~ **KM** *nege* ‘niye, niçin’
CC *nek* ‘niçin, hangi yüzden’ (149,6) ~ **KM** *nek* ‘niçin, ne sebeple’
CC *neme* ‘şey, nesne’ (119,8) ~ **KM** *neme* ‘şey, nesne’
CC *nöger* ‘yoldaş, arkadaş’ (97,20) ~ **KM** *nöger* ‘arkadaş’

O

CC *oba* ‘tepe’ (78,5) ~ **KM** *oba* ‘tepe’
CC *oglan* ‘oğlan’ (123,6) ~ **KM** *ulan* ‘oğlan’
CC *ogrı* ‘hırsız’ (26,20) ~ **KM** *uru* ‘hırsız’
CC *ogrula-* ‘çalmak’ (25,21) ~ **KM** *urla-* ‘çalmak’
CC *ogul* ‘oğul’ (122,10) ~ **KM** *ul* ‘oğul’
CC *ol* ‘o’ (67,3) ~ **KM** *ol* ‘o’
CC *oltur-* ‘oturmak’ (148,11) ~ **KM** *oltur-* ‘oturmak’
CC *ong* ‘sağ taraf’ (77,12) ~ **KM** *ong* ‘sağ taraf’
CC *ong-* ‘sararmak, solmak’ (35,5-6) ~ **KM** *ong-* ‘solmak, sarmak’
CC *ongal-* ‘şifa bulmak’ (115,11) ~ **KM** *ongay-* ‘iyileşmek’
CC *oprak* ‘elbise’ (30,13) ~ **KM** *oprak* ‘elbise, kıyafet’
CC *or* ‘çukur, hendek’ (160,27) ~ **KM** *uru* ‘çukur, kuyu’
CC *orna-* ‘ikamet etmek’ (115,35) ~ **KM** *ornal-* ‘yerleşmek’
CC *orun* ‘yer, mahal’ (143,18) ~ **KM** *orun* ‘yer, mevki, mahal’
CC *osal* ‘tembel, ihmalkâr’ (131,2) ~ **KM** *osal* ‘işe yaramaz, kötü’
CC *ot* ‘ateş’ (125,29) ~ **KM** *ot* ‘ateş’
CC *ovşa-* ‘benzemek’ (141,18) ~ **KM** *oşa-~uşa-* ‘benzemek’
CC *ovuç* ‘avuç’ (95,27) ~ **KM** *uvuç* ‘avuç’
CC *oymak* ‘yüksük’ (84,27) ~ **KM** *oymak* ‘yüksük’
CC *oyov* ‘uyanık’ (115,25) ~ **KM** *uyav* ‘uyanık’
CC *oyovla-* ‘hakk etmek, oymak’ (162,26) ~ **KM** *oyuvla-* ‘nakış işlemek, desen yapmak’
CC *oyul-* ‘batmak, çökmek’ (115,9) ~ **KM** *oyul-* ‘yıkılmak, çökmek’
CC *oz-* ‘öne geçmek’ (142,6) ~ **KM** *oz-* ‘geçmek’

Ö

CC *öceş-* ‘yarışmak’ (114,5) ~ **KM** *öçeş-* ‘bahse girmek, yarışmak’
CC *öç* ‘öç’ (131,6) ~ **KM** *öç* ‘kin, hırs, garez, hiddet’

CC *ögüz* ‘öküz’ (107,25) ~ **KM** *ögüz* ‘öküz’
CC *öktem* ‘gururlu, kibirli, azametli’ (131,26) ~ **KM** *öhtem* ‘gururlu, kibirli, heybetli, yüce’
CC *öktemlen-* ‘gururlanmak’ (160,23) ~ **KM** *öhtemlen-* ‘gururlanmak, kibirlenmek’
CC *öltür-* ‘öldürmek’ (122,15) ~ **KM** *öltür-* ‘öldürmek’
CC *öpke* ‘akciğer’ (120,21) ~ **KM** *öpke* ‘akciğer’
CC *öpkele-* ‘öfkelenmek’ (30,11-13) ~ **KM** *öpkele-* ‘küsmek, darılmak’
CC *örleş* ‘tepe’ (78,18) ~ **KM** *örleş* ‘otlak’ ~ *örüş* ‘tepe’
CC *örtli* ‘alevli’ (117,3) ~ **KM** *örten* ‘alev, yangın’
CC *ös-* ‘yetişmek, gelişmek’ (143,8) ~ **KM** *ös-* ‘büyüme, gelişme, yetişme’
CC *ötrükçi* ‘yalancı’ (99,17) ~ **KM** *ötürük* ‘yalan’ ~ *ötürükçü* ‘yalancı’
CC *özden* ‘hür, asil’ (98,1) ~ **KM** *özden* ‘hür, asil’
CC *özge* ‘diğer, başka’ (68,5) ~ **KM** *özge* ‘diğer, başka’

S

CC *saban yeri* ‘tarla’ (130,28) ~ **KM** *saban* ‘tarla’
CC *sabançı* ‘çiftçi’ (130,27) ~ **KM** *sabançı* ‘çiftçi, rençber’
CC *sagın-* ‘düşünmek, hatırlamak’ (126,1) ~ **KM** *sagın-* ‘düşünmek, hatırlamak, anmak’
CC *sagınç* ‘düşünce’ (121,5) ~ **KM** *sagış* ‘düşünce’
CC *sagış* ‘niyet, düşünce’ (151,11) ~ **KM** *sagış* ‘düşünce’
CC *sagışla-* ‘düşünmek’ (125,20) ~ **KM** *sagışlan-* ‘düşünmek’
CC *sagıt* ‘âlet, edevat’ (126,3) ~ **KM** *savut* ‘âlet, edevat’
CC *sagıtlan-* ‘silahlanmak’ (8,7-9) ~ **KM** *savutlan-* ‘silahlanmak’
CC *sah* ‘uyanık’ (164,22) ~ **KM** *sak* ‘dikkatli, tedbirli’
CC *sahav* ‘kekeleyerek konuşan’ (163,9) ~ **KM** *sakav* ‘peltek, konuşması kusurlu’
CC *sakla-* ‘korumak’ (11,1-3) ~ **KM** *sakla-* ‘korumak’
CC *salkun* ‘esinti, rüzgâr’ (71,2) ~ **KM** *salkın* ‘gölge, serin rüzgâr’
CC *san* ‘sayı’ (36,24) ~ **KM** *san* ‘sayı’
CC *sana-* ‘saymak’ (36,21-23) ~ **KM** *sana-* ‘saymak’
CC *sanç-* ‘delmek, delip geçmek’ (147,3) ~ **KM** *çanç-* ‘saplamak, delmek’
CC *sandıra-* ‘azmak, kudurmak, kendinden geçmek’ (163,25) ~ **KM** *sandıra-* ‘saçmalamak, sayıklamak’
CC *sarhıt-* ‘damlatmak’ (163,12) ~ **KM** *sarkıt-* ‘akıtmak, damlatmak’
CC *sarınçka* ‘çekirge’ (114,11) ~ **KM** *sarınçha* ‘çekirge’

- CC *sarovu kayna-* ‘midesi yanmak’ (161,26) ~ **KM** *saruvu kes-* ‘midesi yanmak’
- CC *satov* ‘ticaret’ (111,25) ~ **KM** *satuv* ‘ticaret’
- CC *sav* ‘sağ, sağlık’ (124,37) ~ **KM** *sav* ‘sağ, sağlam’
- CC *savru* ‘sağrı’ (113,10) ~ **KM** *savru* ‘sağrı’
- CC *savsar* ‘sansar’ (85,5) ~ **KM** *suvsar* ‘ağaç sansarı, vizon’
- CC *say* ‘sığ’ (115,33) ~ **KM** *say* ‘sığ’
- CC *segiz* ‘sekiz’ (120,3) ~ **KM** *segiz* ‘sekiz’
- CC *sekir-* ‘sıçramak’ (53,11-13) ~ **KM** *sekir-* ‘sıçramak, atlamak’
- CC *semiz* ‘yağ’ (77,6) ~ **KM** *semiz* ‘yağ’
- CC *seriv* ‘ehli, uysal’ (161,25) ~ **KM** *serivün* ‘sakin, yavaş’
- CC *sesken-* ‘korkmak’ (111,1-2) ~ **KM** *sesken-* ‘korkmak, ürkmek’
- CC *seş-* ‘çözmek’ (19,1-3) ~ **KM** *teş-* ‘çözmek’
- CC *sıçkan* ‘sıçan. fare’ (108,22) ~ **KM** *çıçhan* ‘fare, sıçan’
- CC *sıyt* ‘matem’ (143,5) ~ **KM** *sıyt* ‘matem, ağlama’
- CC *sıla-* ‘sıvazlamak, okşamak’ (160,13) ~ **KM** *sıla-* ‘okşamak, sıvazlamak’
- CC *siltov* ‘iftira, suçlama’ (164,2) ~ **KM** *siltav* ‘bahane’
- CC *sın* ‘mezar taşı’ (160,24) ~ **KM** *sın* ‘mezar, mezar taşı’
- CC *sın-* ‘kırılmak’ (143,7) ~ **KM** *sın-* ‘kırılmak’
- CC *sına-* ‘denemek’ (143,3) ~ **KM** *sına-* ‘denemek’
- CC *sinal-* ‘denenmek’ (143,3) ~ **KM** *sinal-* ‘denenmek’
- CC *sınçla-* ‘gözlemek’ (117,6) ~ **KM** *sınçıla-* ‘gözetlemek’
- CC *sındur-* ‘kırmak’ (25,16) ~ **KM** *sındur-* ‘kırmak’
- CC *sıpa-* ‘okşamak’ (160,14) ~ **KM** *sıypa-* ‘okşamak’
- CC *sirt* ‘tepe, yamaç’ (126,12) ~ **KM** *sirt* ‘tepe, yamaç’
- CC *sıy* ‘şeref’ (145,16) ~ **KM** *sıy* ‘şeref, itibar’
- CC *sızgır-* ‘ıslık çalmak’ (52,7-9) ~ **KM** *sızgır-* ‘ıslık çalmak’
- CC *sibürtki* ‘süpürge’ (88,21) ~ **KM** *sibirtgi* ‘süpürge’
- CC *silevsün* ‘vaşak’ (85,8) ~ **KM** *sülevsün* ‘vaşak’
- CC *sing-* ‘sinmek, emilmek’ (140,10) ~ **KM** *sing-* ‘emilmek, sinmek’
- CC *singir-* ‘sindirmek’ (142,18) ~ **KM** *singir-* ‘sindirmek’
- CC *siy-* ‘işemek’ (114,38) ~ **KM** *siy-* ‘işemek’
- CC *soh~sok-* ‘vurmak, çarpmak’ (164,31) ~ **KM** *sok-* ‘vurmak’

CC *sohran-* ‘matem tutmak’ (115,6) ~ **KM** *sokuran-* ‘pişman olmak, üzüntü duymak’
CC *sohta* ‘kan sucuğu’ (113,20) ~ **KM** *sohta* ‘karaciğerden yapılan bir tür sucuk’
CC *sokur* ‘tek göz’ (99,4) ~ **KM** *sokur* ‘kör’
CC *solagay* ‘solak’ (162,4) ~ **KM** *solagay* ‘solak’
CC *sök-* ‘küfretmek’ (126,24) ~ **KM** *sök-* ‘iftira etmek, kınamak’
CC *sövek* ‘kemik’ (95,25) ~ **KM** *süyek* ‘kemik’
CC *söy-* ‘sevmek’ (131,22) ~ **KM** *süy-* ‘sevmek’
CC *söymeklik* ‘sevgi’ (144,11) ~ **KM** *süymeklik* ‘sevgi, aşk’
CC *suhlan-* ‘harislenmek, göz dikmek’ (16,8) ~ **KM** *suklan-* ‘arzu etmek, özlem duymak’
CC *susun* ‘içki’ (140,6) ~ **KM** *suvsun* ‘sıvı’
CC *suvsa-* ‘susamak’ (51,9-10) ~ **KM** *suvsa-* ‘susamak’
CC *suvuk* ‘soğuk’ (25,6) ~ **KM** *suvuk* ‘soğuk’
CC *sürüv* ‘sürü’ (114,26) ~ **KM** *sürüv* ‘sürü’
CC *süyen-* ‘bir şeye dayanmak’ (161,23) ~ **KM** *süye-* ‘dayamak’

Ş

CC *Şabat kün* ‘Cumartesi’ (72,6) ~ **KM** *Şabat kün* ‘Cumartesi’
CC *şahar* ‘şehir’ (78,3) ~ **KM** *şahar* ‘şehir’
CC *şaytan* ‘şeytan’ (141,2) ~ **KM** *şaytan* ‘şeytan’

T

CC *tav* ‘dağ’ (141,1) ~ **KM** *tav* ‘dağ’
CC *tam-* ‘damlamak’ (119,9) ~ **KM** *tam-* ‘damlamak’
CC *tamak* ‘boğaz’ (95,1) ~ **KM** *tamak* ‘boğaz’
CC *tamar* ‘damar’ (95,23) ~ **KM** *tamir* ‘damar’
CC *tamha* ‘damga’ (161,22) ~ **KM** *tamga* ‘damga’
CC *tamu* ‘cehennem’ (117,3) ~ **KM** *tamay* ‘cehennem’
CC *tang* ‘şafak, tan’ (71,18) ~ **KM** *tang* ‘şafak, tan’
CC *tang* ‘mucize’ (122,14) ~ **KM** *tang* ‘hayret verici, hayranlık uyandırıcı, şaşırtıcı’
CC *tangla-* ‘arayıp bulmak, seçmek’ (15,15-17) ~ **KM** *tangıla-* ~ *tangla-* ‘seçmek, ayıklamak’
CC *tap-* ‘bulmak’ (122,4) ~ **KM** *tab-* ‘bulmak’
CC *tar* ‘dar’ (15,31) ~ **KM** *tar* ‘dar’
CC *tarı* ‘darı’ (110,21) ~ **KM** *tarı* ‘darı’
CC *tarlov* ‘tarla’ (130,26) ~ **KM** *tarlav* ‘tarla, toprak, arazi’

CC *tart-* ‘çekmek’ (54,5-7) ~ **KM** *tart-* ‘çekmek’
 CC *tas* ‘kayıp, yok olmuş’ (138,2) ~ **KM** *tas* ‘kayıp’
 CC *tas bol-* ‘kaybolmak’ (138,2) ~ **KM** *tas bol-* ‘kaybolmak’
 CC *tatov* ‘tat, lezzet’ (76,7) ~ **KM** *tatuv* ‘tat, lezzet’
 CC *tavus-* ‘tamamlamak, bitirmek’ (115,7-8) ~ **KM** *tavus-* ‘tamamlamak, bitirmek, tüketmek’
 CC *tayak* ‘sopa’ (139,1) ~ **KM** *tayak* ‘sopa’
 CC *tebe* ‘tepe’ (94,10) ~ **KM** *töbe* ‘tepe’
 CC *tegene* ‘tekne’ (84,21) ~ **KM** *tegene* ‘tekne, yalak’
 CC *teli* ‘deli’ (98,22) ~ **KM** *teli* ‘deli, çılgın’
 CC *temir* ‘demir’ (26,17) ~ **KM** *temir* ‘demir’
 CC *temirçi* ‘demirci’ (84,2) ~ **KM** *temirçi* ‘demirci’
 CC *teng* ‘denk, aynı, eşit’ (151,17) ~ **KM** *teng* ‘eşit, denk’
 CC *tengiz* ‘deniz’ (139,9) ~ **KM** *tengiz* ‘deniz’
 CC *tengri* ‘Tanrı’ (117,17) ~ **KM** *teyri* ‘Tanrı’
 CC *tepret-* ‘harekete geçirmek’ (35,22) ~ **KM** *tebret-* ‘harekete geçirmek, hareket ettirmek’
 CC *terçe* ‘tez, çabuk’ (121,24) ~ **KM** *terk* ‘tez, çabuk’
 CC *terek* ‘ağaç’ (147,7) ~ **KM** *terek* ‘ağaç’
 CC *tereng* ‘derin’ (115,32) ~ **KM** *teren* ‘derin’
 CC *terge-* ‘tetkik etmek, araştırmak’ (160,35) ~ **KM** *terge-* ‘hesaplamak, saymak’
 CC *teri* ‘deri’ (95,16) ~ **KM** *teri* ‘deri’
 CC *terk* ‘hızlı, çabuk’ (77,14) ~ **KM** *terk*, ‘tez, hızlı, çabuk’
 CC *teşik* ‘delik’ (26,16) ~ **KM** *teşik* ‘delik’
 CC *tey-* ‘dokunmak, değmek’ (140,18) ~ **KM** *tiy-* ‘dokunmak, değmek’
 CC *teyin* ‘sincap’ (85,1) ~ **KM** *tiyin* ‘sincap’
 CC *teyre* ‘çevre’ (78,21) ~ **KM** *tiyre* ‘mahalle, çevre’
 CC *tulmaç* ‘tercüman’ () ~ **KM** *tulmaç* ‘tercüman’
 CC *tin* ‘sessiz, sakin’ (162,35) ~ **KM** *tin* ‘rahat, sükunet, huzur’
 CC *tin-* ‘dinlenmek’ (140,4) ~ **KM** *tin-* ‘dinlenmek, durmak, dinmek’
 CC *tinç* ‘sakin, huzurlu, sükunet’ (142,13) ~ **KM** *tinç* ‘sakin, rahat, huzurlu, kolay’
 CC *tungla-* ‘dinlemek’ (44,5) ~ **KM** *tungla-* ‘dinlemek’
 CC *tinim* ‘huzur’ (19,21) ~ **KM** *tinim* ‘huzur’
 CC *ty-* ‘engellemek, tutmak’ (149,2) ~ **KM** *ty-* ‘engellemek, tutmak’

- CC *tigenek* ‘dikenli çalı’ (113,23) ~ **KM** *tigenek* ‘dikenli çalı’
- CC *tik* ‘dik’ (101,20) ~ **KM** *tik* ‘dik’
- CC *tik-* ‘dikmek’ (101,7) ~ **KM** *tik-* ‘dikmek’
- CC *til* ‘dil’ (125,9) ~ **KM** *til* ‘dil’
- CC *tile-* ‘istemek’ (56,6-8) ~ **KM** *tile-* ‘istemek’
- CC *tilek* ‘dilek’ (131,29) ~ **KM** *tilek* ‘dilek’
- CC *tint-* ‘araştırmak, incelemek’ (137,13) ~ **KM** *tint-* ‘araştırmak, incelemek’
- CC *tintövçi* ‘arayıcı, inceleyici’ (115,22) ~ **KM** *tintivçü* ‘araştırmacı’
- CC *tirgiz-* ‘diriltmek’ (142,4) ~ **KM** *tirgiz-* ‘diriltmek, canlandırmak’
- CC *tiri* ‘diri, canlı’ (77,24) ~ **KM** *tiri* ‘diri, canlı’
- CC *tiril-* ‘dirilmek, canlanmak’ (58,24) ~ **KM** *tiril-* ‘dirilmek, canlanmak’
- CC *tirpilde-* ‘titremek’ (163,26) ~ **KM** *tırpıl-da-* ‘çırpınmak, titremek’
- CC *tiş* ‘diş’ (94,24) ~ **KM** *tiş* ‘diş’
- CC *tişi* ‘dişi’ (94,5) ~ **KM** *tişi* ‘dişi’
- CC *tişle-* ‘ısırmak’ (35,4) ~ **KM** *tişle-* ‘ısırmak’
- CC *toguz* ‘dokuz’ (142,14) ~ **KM** *toguz* ‘dokuz’
- CC *tohta-* ‘hafızada saklamak’ (162,24) ~ **KM** *tohta-* ‘durmak’
- CC *tol-* ‘dolmak’ (143,16) ~ **KM** *tol-* ‘dolmak’
- CC *toltur-* ‘doldurmak’ (143,8) ~ **KM** *toltur-* ‘doldurmak’
- CC *ton* ‘kıyafet, elbise’ (30,10) ~ **KM** *ton* ‘kürk, elbise’
- CC *tonguz* ‘domuz’ (107,22) ~ **KM** *tonguz* ‘domuz’
- CC *tovram* ‘kırıntı, küçük parça’ (122,22) ~ **KM** *tuvram* ‘dilim, parça’
- CC *toy* ‘ziyafet’ (150,5) ~ **KM** *toy* ‘düğün, ziyafet, şölen’
- CC *töben* ‘altında, aşağı’ (113,16) ~ **KM** *töben* ‘aşağı, aşağıda’
- CC *tögül-* ‘dökülmek’ (141,17) ~ **KM** *tögül-* ‘dökülmek’
- CC *tök-* ‘dökmek’ (141,9) ~ **KM** *tök-* ‘dökmek’
- CC *töle-* ‘ödemek’ (149,7) ~ **KM** *töle-* ‘ödemek’
- CC *töre* ‘töre, kural’ (61,2; 70,13) ~ **KM** *töre* ‘âdet, töre’
- CC *tört* ‘dört’ (120,25) ~ **KM** *tört* ‘dört’
- CC *töşek* ‘döşek’ (115,11) ~ **KM** *töşek* ‘döşek’
- CC *töve* ‘deve’ (108,10) ~ **KM** *tüye* ‘deve’
- CC *töz-* ‘dayanmak’ (142,12) ~ **KM** *töz-* ‘dayanmak, tahammül etmek’

- CC *tözümlü* ‘sabırlı, sebatlı’ (98,13) ~ **KM** *tözümlü* ‘sabırlı, dayanıklı’
- CC *tuç* ‘tunç’ (130,32) ~ **KM** *tuç* ‘tunç’
- CC *tul* ‘dul’ (161,9) ~ **KM** *tul* ‘dul’
- CC *tumak* ‘kör, küt’ (144,30) ~ **KM** *tuvmak* ‘kör, küt, keskin olmayan’
- CC *tuman* ‘sis, karanlık’ (73,15) ~ **KM** *tuban~tuman* ‘sis’
- CC *tur-* ‘kalkmak’ (52,18-20) ~ **KM** *tur-* ‘kalkmak’
- CC *tuşman* ‘düşman’ (137,10) ~ **KM** *tuşman* ‘düşman’
- CC *tuv-* ‘doğmak’ (148,4) ~ **KM** *tuv-* ‘doğmak’
- CC *tuvgan* ‘çocuk’ (137,23) ~ **KM** *tuvgan* ‘çocuk’
- CC *tuvra* ‘doğru’ (161,4) ~ **KM** *tuvra* ‘doğru, direkt’
- CC *tü* ‘darı’ (110,5) ~ **KM** *tüy* ‘darı’
- CC *tüb* ‘dip, temel, kök’ (64,13; 79,1) ~ **KM** *tüb* ‘dip, alt’
- CC *tügel* ‘mükemmel, tam, tamam’ (140,9) ~ **KM** *tügel* ‘henüz, tamamen’
- CC *tüklü* ‘tüylü’ (74,19) ~ **KM** *tüklü* ‘tüylü’
- CC *tüksüz* ‘tüysüz’ (74,20) ~ **KM** *tüksüz* ‘tüysüz’
- CC *tülkü* ‘tilki’ (84,30) ~ **KM** *tülkü* ‘tilki’
- CC *tümen* ‘on bin’ (120,10) ~ **KM** *tümen* ‘on bin’
- CC *tüş* ‘öğle’ (71,20) ~ **KM** *tüş* ‘öğle’
- CC *tüş* ‘rüya, düş’ (50,8) ~ **KM** *tüş* ‘rüya, düş’
- CC *tütün* ‘duman’ (26,15) ~ **KM** *tütün* ‘duman’
- CC *tüvür-* ‘döndürmek, çevirmek’ (115,1) ~ **KM** *tüyür* ‘çember, halka’
- CC *tüz* ‘doğru, düz’ (75,3) ~ **KM** *tüz* ‘doğru, gerçek, düz’
- CC *tüzet-* ‘düzeltmek’ (24,1-3) ~ **KM** *tüzet-* ‘düzeltmek’
- U**
- CC *uça* ‘sırt’ (113,15) ~ **KM** *uça* ‘gövde’
- CC *uçkun* ‘kıvılcım’ (115,15) ~ **KM** *uçhun* ‘kıvılcım’
- CC *uçuh* ‘samanlı buğday, tınaz’ (164,23) ~ **KM** *uçuk* ‘tahıl kabuğu’
- CC *uçuz* ‘değersiz, ucuz’ (77,21) ~ **KM** *uçuz* ‘değersiz, ucuz’
- CC *ulah* ‘oğlak’ (119,31) ~ **KM** *ulak* ‘oğlak’
- CC *ulgay-* ‘büyüme’ (13,9-11) ~ **KM** *ullay-* ‘büyüme’
- CC *una-* ‘kabullenmek, anlaşmak, itaat etmek’ (9,3-4) ~ **KM** *una-* ‘kabul etmek, razı olmak’
- CC *ur-* ‘vurmak’ (122,18) ~ **KM** *ur-* ‘vurmak’

CC *urluk* ‘tohum’ (50,21) ~ **KM** *urluk* ‘tohum’
CC *uruş* ‘savaş, karşı koyma, vuruşma’ (163,10) ~ **KM** *uruş* ‘savaş’
CC *uruş-* ‘savaşmak, döğüşmek, vuruşmak’ (163,10) ~ **KM** *uruş-* ‘savaşmak’
CC *us* ‘ıslak, yaş’ (77,2) ~ **KM** *ushar-* ‘sulamak, ıslatmak’
CC *utru* ‘karşı, karşılık’ (60,1) ~ **KM** *uturu* ‘açık, alenen, aşikâr’
CC *uv* ‘av’ (57,15) ~ **KM** *uv* ‘av’
CC *uv-* ‘kırmak, parçalamak’ (163,15) ~ **KM** *uv-* ‘oğmak, ufalamak’
CC *uvşaş* ‘benzer’ (164,6) ~ **KM** *uşaş* ‘benzer’
CC *uyal-* ‘utanmak’ (125,1) ~ **KM** *uyal-* ‘utanmak’
CC *uyat* ‘utanma’ (125,2) ~ **KM** *uyat* ‘ayıp, utanç, utanma’
CC *uyuhu* ‘uyku’ (115,22) ~ **KM** *cuku* ‘uyku’

Ü

CC *üçöv* ‘üçü birden, üçü beraber’ (145,4) ~ **KM** *üçev~üçöv* ‘üç kişi, üçü beraber’
CC *üçün* ‘için’ (63,6) ~ **KM** *üçün* ‘için’
CC *ügü* ‘baykuş’ (91,18) ~ **KM** *uku* ‘baykuş’
CC *üleş-* ‘paylaşmak’ (18,13-15) ~ **KM** *üleş-* ‘paylaşmak’
CC *ülüş* ‘pay, kısım, parça’ (1213,31) ~ **KM** *ülüş* ‘pay, kısım, hisse’
CC *ün* ‘ses’ (50,4) ~ **KM** *ön* ‘ses’
CC *ür-* ‘havlamak’ (113,1) ~ **KM** *ür-* ‘havlamak’
CC *üren-* ‘öğrenmek’ (123,10) ~ **KM** *üren-* ‘öğrenmek’
CC *üret-* ‘öğretmek’ (123,10) ~ **KM** *üret-* ‘öğretmek’
CC *ütlü* ‘oyuk, delikli’ (119,15) ~ **KM** *ütür-* ‘delmek, delik açmak’
CC *ütürgü* ‘oyma kalemi, keski’ (86,20) ~ **KM** *ütürgü* ‘oyma kalemi’
CC *üz-* ‘koparmak’ (143,21) ~ **KM** *üz-* ‘koparmak’

Y

CC *yabov* ‘örtü’ (102,24) ~ **KM** *cabuv* ‘örtü’
CC *yaga* ‘elbise yakası’ (100,8) ~ **KM** *caga* ‘elbise yakası’
CC *yah-* ‘yapıştırmak’ (160,8) ~ **KM** *cak-* ‘bulaştırmak, sürmek’
CC *yahşı~yakşı* ‘iyi’ (69,1-2) ~ **KM** *cahşı* ‘iyi’
CC *yalang* ‘yalın’ (15,1) ~ **KM** *calan* ‘yalın, çıplak’
CC *yalangaç* ‘çıplak’ (74,26) ~ **KM** *calangaç* ‘yoksul, fakir, çıplak’
CC *yalbar-* ‘yalvarmak’ (48,15-17) ~ **KM** *calbar-* ‘yalvarmak’

CC *yalçı* ‘gündelikçi’ (164,17) ~ **KM** *calçı* ‘gündelikçi işçi, ırgat’
CC *yalgan* ‘yalan’ (132,8) ~ **KM** *calgan* ‘yalan’
CC *yalı* ‘yele’ (162,14) ~ **KM** *cal* ‘yele’
CC *yalın-* ‘yalvarmak, rica etmek’ (164,20) ~ **KM** *calın-* ‘yalvarmak’
CC *yaman* ‘kötü, fena’ (69,3-5) ~ **KM** *caman* ‘kötü, fena’
CC *yamgur* ‘yağmur’ (41,19) ~ **KM** *cangur* ‘yağmur’
CC *yangak* ‘yanak’ (126,17) ~ **KM** *cayak* ‘yanak’
CC *yanı-* ‘tehdit etmek’ (35,34-35) ~ **KM** *canı-* ‘tehdit etmek’
CC *yap-* ‘örtmek’ (14,9-11) ~ **KM** *cab-* ‘örtmek’
CC *yapkiç* ‘kapak’ (14,12) ~ **KM** *cabhiç* ‘kapak’
CC *yaraş-* ‘uymak, uygun düşmek’ (10,6-7) ~ **KM** *caraş-* ‘uyuşmak, anlaşmak’
CC *yarık* ‘ışık’ (117,21) ~ **KM** *carık* ‘ışık’
CC *yarıt-* ‘aydınlatmak’ (137,7) ~ **KM** *carıt-* ‘aydınlatmak’
CC *yarlı* ‘fakir’ (117,2) ~ **KM** *carlı* ‘fakir’
CC *yarovlu* ‘yararlı’ (160,29) ~ **KM** *caravlu* ‘yararlı, faydalı’
CC *yarsıt-* ‘tahrik etmek’ (161,16) ~ **KM** *carsıt-* ‘sıkıntıya sokmak, üzme, endişe vermek’
CC *yaşın-* ‘gizlenmek, saklanmak’ (124,39) ~ **KM** *caşın-* ‘gizlenmek, saklanmak’
CC *yaşır-* ‘gizlemek, saklamak’ (124,39) ~ **KM** *caşır-* ‘gizlemek, saklamak’
CC *yav-* ‘yağmak’ (143,15) ~ **KM** *cav-* ‘yağmak’
CC *yav* ‘yağ’ (83,10) ~ **KM** *cav* ‘yağ’
CC *yavuh* ‘yakın’ (63,4) ~ **KM** *cuvuk* ‘yakın’
CC *yay* ‘yaz mevsimi’ (120,1) ~ **KM** *cay* ‘yaz mevsimi’
CC *yaz* ‘ilkbahar’ (130,38) ~ **KM** *caz* ‘ilkbahar’
CC *yazık* ‘günah’ (13,20) ~ **KM** *cazık* ‘günah’
CC *yegen* ‘kaba hasır’ (104,8) ~ **KM** *cegen* ‘hasır’
CC *yek* ‘şeytan, iblis’ (117,4) ~ **KM** *cek* ‘şeytan, iblis’
CC *yek-* ‘arabaya koşmak’ (160,4) ~ **KM** *cek-* ‘arabaya koşmak’
CC *yelim* ‘tutkal’ (88,10) ~ **KM** *celim* ‘tutkal, zamk’
CC *yelin* ‘hayvan memesi’ (163,5) ~ **KM** *celin* ‘meme, süt torbası’
CC *yeng* ‘yen, elbise kolu’ (101,6) ~ **KM** *ceng* ‘yen, elbise kolu’
CC *yengil* ‘hafif’ (61,28) ~ **KM** *cengil* ‘hafif’
CC *yez* ‘pirinç madeni’ (130,34) ~ **KM** *cez* ‘pirinç, bronz’

- CC *yı-* ‘yığmak, toplamak’ (126,4) ~ **KM** *cıy-* ‘toplamak’
- CC *yıgıl-* ‘yıkılmak, devrilmek’ (11,8-10) ~ **KM** *cıgıl-* ‘yıkılmak, düşmek, devrilmek’
- CC *yiltıra-* ‘şimşek çakmak’ (33,3-4) ~ **KM** *ciltıra-* ‘parlamak’
- CC *yılı* ‘sıcak’ (115,26) ~ **KM** *cılı* ‘sıcak’
- CC *yırgak* ‘kanca, çengel’ (105,13) ~ **KM** *ırgak* ‘kanca, çengel’
- CC *yıtı* ‘keskin’ (111,24) ~ **KM** *citi* ‘keskin’
- CC *yibek* ‘ipek’ (163,23) ~ **KM** *cibek* ‘ipek’
- CC *yibit-* ‘yumuşatmak’ (160,17) ~ **KM** *cibit-* ‘ıslatmak’
- CC *yilik* ‘kemik iliği’ (34,30) ~ **KM** *cilik* ‘kemik iliği’
- CC *yoga* ‘ince’ (115,27) ~ **KM** *cuka* ‘ince’
- CC *yoluk-* ‘karşılaşmak’ (38,16-18) ~ **KM** *coluk-* ‘karşılaşmak, rastlamak’
- CC *yon-* ‘yontmak’ (161,33) ~ **KM** *con-* ‘yontmak’
- CC *yorala-* ‘yorumlamak’ (160,30) ~ **KM** *corala-* ‘hayal etmek, tahmin etmek’
- CC *yova* ‘yabanî soğan’ (107,5) ~ **KM** *cuva* ‘yabanî soğan’
- CC *yovaşlık* ‘tevazu, baş eğme’ (29,4) ~ **KM** *cuvaşlık* ‘sakinlik, uysallık’
- CC *yovurgan* ‘yorgan’ (85,26) ~ **KM** *cuvurgan* ‘yorgan’
- CC *yötkür-* ‘öksürmek’ (114,10) ~ **KM** *cötkür-* ‘öksürmek’
- CC *yuv-* ‘yıkamak’ (32,2-4) ~ **KM** *cuv-* ‘yıkamak’
- CC *yuban-* ‘ihmal edilmek’ (162,18) ~ **KM** *cuban-* ‘oyalanmak’
- CC *yugurt* ‘yoğurt’ (110,13) ~ **KM** *cuvurt* ‘yoğurt’
- CC *yuk-* ‘bir şeye yapışıp kalmak’ (119,24) ~ **KM** *cuk-* ‘bulaşmak’
- CC *yuktur-* ‘yapıştırmak, bulaştırmak’ (151,14) ~ **KM** *cukdur-* ‘bulaştırmak’
- CC *yul-* ‘çözmek, kurtarmak’ (45,6-8) ~ **KM** *cul-* ‘kurtulmak, azat olmak için fidye ödemek’
- CC *yulduz* ‘yıldız’ (122,33) ~ **KM** *culduz* ‘yıldız’
- CC *yulk-* ‘yolmak, koparmak’ (161,13) ~ **KM** *culk-* ‘yolmak, koparmak’
- CC *yuluv* ‘fidye’ (147,4) ~ **KM** *culuv* ‘fidye’
- CC *yumurta* ‘yumurta’ (119,8) ~ **KM** *cumurtha* ‘yumurta’
- CC *yuvuk* ‘yakın’ (121,15) ~ **KM** *cuvuk* ‘yakın’
- CC *yuvun-* ‘yikanmak’ (150,3) ~ **KM** *cuvun-* ‘yikanmak’
- CC *yügen* ‘at gemi’ (102,27) ~ **KM** *cügen* ‘dizgin, at gemi’
- CC *yügün-* ‘diz çöküp eğilmek’ (121,1) ~ **KM** *cügün-* ‘aman dilemek, baş eğmek, önünde eğilmek’

- CC *yük* ‘kefillik’ (28,10) ~ KM *cük* ‘kefillik’
CC *yülü-* ‘tırış etmek’ (45,21-23) ~ KM *cülü-* ‘tırış etmek’
CC *yülüğüç* ‘tırış bıçağı’ (45,24) ~ KM *cülgüç* ‘çakı, ustura’
CC *yüzüm* ‘üzüm’ (106,9) ~ KM *cüzüm* ‘üzüm’

SES DEĞİŞMELERİ

Codex Cumanicus’ta yer alan kelimelerle karşılaştırıldığında Karaçay-Malkar Türkçesinde Codex Cumanicus’un diline göre bazı fonetik değişmelerin meydana geldiği görülmektedir. Bunların başlıcalarını şöyle ele alabiliriz:

-e- > -i-

Codex Cumanicus’ta bazı kelimelerde yer alan -e- sesi Karaçay-Malkar Türkçesinde daralarak -i- sesine dönüşmüştür:

- CC *bey* ‘kısırak’ > KM *biye* ‘kısırak’
CC *beyik* ‘yüce, büyük’ > KM *biyik~miyik* ‘yüksek, yüce’
CC *çerek* ‘çürük’ > KM *çirik* ‘çürük’
CC *keyik* ‘geyik’ > KM *kiyik* ‘geyik’
CC *mengi* ‘ebedî’ > KM *mingi* ‘ebedî, sonsuz’
CC *tey-* ‘dokunmak, değmek’ > KM *tiy-* ‘dokunmak, değmek’
CC *teyre* ‘çevre’ > KM *tiyre* ‘mahalle, çevre’

-g- > -v-

Codex Cumanicus’ta bazı kelimelerde yer alan iç ve son sesteki -g- sesi Karaçay-Malkar Türkçesinde çift dudak ünsüzü -v- sesine dönüşmüştür:

- CC *belibağ* ‘kemer’ > KM *belibav* ‘kemer’
CC *sagıt* ‘âlet, edevat’ > KM *savut* ‘âlet, edevat’

ı- > i-

Codex Cumanicus’ta bazı kelimelerde ön ses olarak yer alan ı- sesi Karaçay-Malkar Türkçesinde i- sesine dönüşmüştür:

- CC *ınak* ‘sadık’ > KM *ıynak* ‘tatlı, hoş, gönül alıcı’
CC *ınamlı* ‘sadık, dürüst’ > KM *ıynamlı* ‘güvenilir’
CC *ınan-* ‘inanmak’ > KM *ıynan-* ‘inanmak’
CC *ıy-* ‘göndermek’ > KM *ıy-* ‘göndermek’

-k- > -h-

Codex Cumanicus'ta bazı kelimelerde yer alan iç sesteki -k- sesi Karaçay-Malkar Türkçesinde -h- sesine dönüşmüştür:

CC *açkuç* 'anahtar' > KM *açhiç* 'anahtar'

CC *akça* 'para' > KM *ahça* 'para'

CC *bıçkı* 'testere' > KM *bıçhı* 'testere'

CC *ıçkın-* 'kaçmak, sıvışmak' > KM *ıçhın-* 'kurtulmak, serbest kalmak, kaçmak'

CC *kaşka* 'kel' > KM *kaşha* 'kel'

CC *kıskaç* 'kerpeten' > KM *kışhaç* 'kerpeten'

CC *koçkar* 'koç' > KM *koçhar* 'koç'

CC *kurtka* 'yaşlı kadın' > KM *kurtha* 'yaşlı kadın, cadı'

CC *öktem* 'gururlu, kibirli' > KM *öhtem* 'gururlu, kibirli, yüce'

CC *uçkun* 'kıvılcım' > KM *uçhun* 'kıvılcım'

-ng- > -y-

Codex Cumanicus'ta bazı kelimelerde yer alan -ng- (nazal n) sesi Karaçay-Malkar Türkçesinde -y- sesine dönüşmüştür:

CC *tengri* 'tanrı' > KM *teyri* 'tanrı'

CC *müngüş* 'köşe, açı' > KM *müyüş* 'köşe'

CC *yangak* 'yanak' > KM *cayak* 'yanak'

-a- > -o-

Codex Cumanicus'ta bazı kelimelerde iç ses olarak yer alan -o- sesi komşu -v ünsüzünün etkisiyle -a sesinden dönüşmüştür. Karaçay-Malkar Türkçesinde -a- sesi korunmuştur:

CC *kırov* 'kırağı' ~ KM *kırav* 'kırağı'

CC *kongrov* 'çingirak, zil, çan' ~ KM *kongrav* 'çingirak, zil, çan'

CC *kovra* 'ekin sapı, saman, ot' ~ KM *kavra* 'kurumuş bitki sapı, anız'

CC *oyov* 'uyanık' ~ KM *uyav* 'uyanık'

CC *siltov* 'iftira, suçlama' ~ KM *siltav* 'bahane'

CC *tarlov* 'tarla' ~ KM *tarlav* 'tarla, toprak, arazi'

-o- > -u-

Codex Cumanicus'ta bazı kelimelerde komşu -v sesinin tesiriyle -o- sesine dönüşen ses Karaçay-Malkar Türkçesinde -u- sesine dönüşmüştür:

CC *arov* 'arı, temiz, günahsız' > **KM** *aruv* 'güzel, saf, temiz'

CC *asov* 'destek, yardım' > **KM** *asuv* 'destek, yardım'

CC *kov* 'kor, külün altındaki ateş' > **KM** *kuv* 'ateş yakmak için kav'

CC *kovah* 'kepek, kabuk' > **KM** *kuvuk* 'saman'

CC *kovan-* 'sevinmek' > **KM** *kuvan-* 'sevinmek'

CC *kovuş* 'boşluk' > **KM** *kuvuş* 'oyuk, eşya koymak için duvarda açılan boşluk'

CC *koymiç* 'kuyruk kemiği' > **KM** *kuymuç* 'leğen kemiği, kuyruk sokumu'

CC *satov* 'ticaret' > **KM** *satuv* 'ticaret'

CC *tatov* 'tat, lezzet' > **KM** *tatuv* 'tat, lezzet'

CC *tovram* 'kıvrıntı, küçük parça' > **KM** *tuvram* 'dilim, parça'

Ayrıca Codex Cumanicus'ta ön ses olarak yer alan o- sesinin de Karaçay-Malkar Türkçesinde u- sesine dönüştüğü görülmektedir:

CC *oglan* 'oğlan' > **KM** *ulan* 'oğlan'

CC *ogri* 'hırsız' > **KM** *uru* 'hırsız'

CC *ogrula-* 'çalmak' > **KM** *urla-* 'çalmak'

CC *or* 'çukur, hendek' > **KM** *uru* 'çukur, kuyu'

CC *ovşa-* 'benzemek' > **KM** *uşa-* 'benzemek'

CC *ovuç* 'avuç' > **KM** *uvuç* 'avuç'

CC *oyov* 'uyanık' > **KM** *uyav* 'uyanık'

s- > ç-

Codex Cumanicus'ta kelime başında yer alan s- sesinin Karaçay-Malkar Türkçesinde bazı kelimelerde iç sesteki -ç'nin etkisiyle gerileyici benzeşme yoluyla ön seste ç- sesine dönüştüğü görülmektedir:

CC *sanç* 'delmek, delip geçmek' > **KM** *çanç-* 'delmek, saplamak'

CC *sıçkan* 'sıçan, fare' > **KM** *çıçhan* 'sıçan, fare'

-u- > -ı-

Codex Cumanicus'ta bazı kelimelerde yer alan -u- sesi Karaçay-Malkar Türkçesinde daralarak -ı- sesine dönüşmüştür:

- CC *açkuç* ‘anahtar’ > KM *açhiç* ‘anahtar’
 CC *alıştur-* ‘değiştirmek’ > KM *alışdır-* ‘değiştirmek’
 CC *artuk* ‘fazla’ > KM *artık* ‘fazla’
 CC *asru* ‘çok, aşırı’ > KM *asırı* ‘çok, fazla’
 CC *barlu* ‘varlıklı, zengin’ > KM *barlı* ‘zengin’
 CC *burgu* ‘boru’ > KM *burgı* ‘boru’
 CC *çibuk* ‘dal, değnek’ > KM *çibık* ‘dal, sopa’
 CC *salkun* ‘esinti, rüzgâr’ > KM *salkın* ‘gölge, serinlik, serin rüzgâr’

-u- > -ü-

Codex Cumanicus’ta bazı kelimelerde yer alan -u- sesinin Karaçay-Malkar Türkçesinde -ü- sesine dönüştüğü görülmektedir:

- CC *kuburçuk* ‘kutu’ > KM *kübürçek* ‘kutu’
 CC *kun* ‘güç, kuvvet, kudret’ > KM *kün* ‘güç, kuvvet, kudret’
 CC *mungra-* ‘böğürmek’ > KM *müngre-* ‘böğürmek’

y- > c-

Eski Türkçede kelime başındaki y- sesinin Karaçay-Malkar Türkçesinde c- sesine değişmesi kurallı bir ses değişmesidir. Codex Cumanicus’ta yer alan kelimelerden y- sesi ile başlayanların Karaçay-Malkar Türkçesinde c- sesine dönüştüğü görülmektedir:

- CC *yabov* ‘örtü’ (102,24) > KM *cabuv* ‘örtü’
 CC *yaga* ‘elbise yakası’ (100,8) > KM *caga* ‘elbise yakası’
 CC *yalangaç* ‘çıplak’ (74,26) > KM *calangaç* ‘yoksul, fakir, çıplak’
 CC *yalbar-* ‘yalvarmak’ (48,15-17) > KM *calbar-* ‘yalvarmak’
 CC *yalçı* ‘gündelikçi’ (164,17) > KM *calçı* ‘gündelikçi işçi, ırgat’
 CC *yangak* ‘yanak’ (126,17) > KM *cayak* ‘yanak’
 CC *yani-* ‘tehdit etmek’ (35,34-35) > KM *cani-* ‘tehdit etmek’
 CC *yap-* ‘örtmek’ (14,9-11) > KM *cab-* ‘örtmek’
 CC *yapkıç* ‘kapak’ (14,12) > KM *cabhiç* ‘kapak’
 CC *yarık* ‘ışık’ (117,21) > KM *carık* ‘ışık’
 CC *yarıt-* ‘aydınlatmak’ (137,7) > KM *carıt-* ‘aydınlatmak’
 CC *yarlı* ‘fakir’ (117,2) > KM *carlı* ‘fakir’
 CC *yaşır-* ‘gizlemek, saklamak’ (124,39) > KM *caşır-* ‘gizlemek, saklamak’

- CC *yay* ‘yaz mevsimi’ (120,1) > KM *cay* ‘yaz mevsimi’
- CC *yazık* ‘günah’ (13,20) > KM *cazık* ‘günah’
- CC *yegen* ‘kaba hasır’ (104,8) > KM *cegen* ‘hasır’
- CC *yek* ‘şeytan, iblis’ (117,4) > KM *cek* ‘şeytan, iblis’
- CC *yek-* ‘arabaya koşmak’ (160,4) > KM *cek-* ‘arabaya koşmak’
- CC *yelim* ‘tutkal’ (88,10) > KM *celim* ‘tutkal, zamk’
- CC *yelin* ‘hayvan memesi’ (163,5) > KM *celin* ‘meme, süt torbası’
- CC *yengil* ‘hafif’ (61,28) > KM *cengil* ‘hafif’
- CC *yez* ‘pirinç madeni’ (130,34) > KM *cez* ‘pirinç, bronz’
- CC *yoluk-* ‘karşılaşmak’ (38,16-18) > KM *coluk-* ‘karşılaşmak, rastlamak’
- CC *yötkür-* ‘öksürmek’ (114,10) > KM *cötkür-* ‘öksürmek’
- CC *yuv-* ‘yıkamak’ (32,2-4) > KM *cuv-* ‘yıkamak’
- CC *yuktur-* ‘yapıştırmak, bulaştırmak’ (151,14) > KM *cukdur-* ‘bulaştırmak’
- CC *yulk-* ‘yolmak, koparmak’ (161,13) > KM *culk-* ‘yolmak, koparmak’
- CC *yuluv* ‘fidye’ (147,4) > KM *culuv* ‘fidye’
- CC *yuvuk* ‘yakın’ (121,15) > KM *cuvuk* ‘yakın’
- CC *yügen* ‘at gemi’ (102,27) > KM *cügen* ‘dizgin, at gemi’
- CC *yülü-* ‘tırış etmek’ (45,21-23) > KM *cülü-* ‘tırış etmek’

SONUÇ

Codex Cumanicus, 13-14. yüzyıllarda Karadeniz’in kuzeyinde, Kırım ve Kafkasya’da pek çok değişik dilde konuşan çeşitli milletler arasında ortak bir ticaret ve anlaşma dili özelliğini kazanan Kıpçak Türkçesinin geniş ifade gücünü ve söz varlığını belgelemektedir. Codex Cumanicus’un kelime hazinesi günümüzde Karadeniz’in kuzeyinde yaşamakta olan Kırım Tatarları, Kazan Tatarları ve Karaimlerin dillerinde yaşamakta olduğu gibi, pek çok arkaik özelliklerini ve kelime hazinesini Kafkasların yüksek dağlarında ve sarp vadilerinde yaşamakta olan Karaçay-Malkarlıların dillerine de miras bırakmıştır. Dolayısıyla, Karaçay-Malkar Türkçesinin tarihî kaynakları arasında Codex Cumanicus’un en az Orhun Abideleri, Divan-u Lugati’t Türk ve Eski Uygur Türkçesi metinleri kadar değeri ve önemi bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

Codex Cumanicus / edited by G. Kuun.-Budapest, 1981.

- ÇAĞATAY, Saadet (1978), *Codex Cumanicus* sözlüğü”. **Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler.**-Ankara, 139-152.
- GABAIN, Annemarie von (1998), “*Codex Cumanicus*’un dili”. **Tarihî Türk Şiveleri.**-Ankara, 67-109.
- GOÇIYAYEVA, S.A.-. H.İ. SÜYÜNÇEV (1989), **Karaçay-Malkar-Orus Sözlük=Karaçayevo-Balkarsko-Russkiy Slovar.**-Moskva, Russkiy Yazık.
- GRÖNBECH, K. (1992), **Kuman Lehçesi Sözlüğü. Codex Cumanicus’un Türkçe Sözlük Dizini /** çev. Kemal Aytaç.-Ankara: Kültür Bakanlığı.
- HABİÇEV, M. A. (1989), **İmmennoe Slovoobrazovanie i Formo-Obrazovanie v Kumanskih Yazıkah.**-Moskva: Nauka.
- LIGETİ, L. (1981), “Prolegomena to the *Codex Cumanicus*”. **Codex Cumanicus.**-Budapest.
- TARDY, Lajos (1978), “The Caucasian peoples and their neighbours in 1404”. **Acta Orientalia,** XXXII (1), 83-111.
- TAVKUL, Ufuk (1998), “Kafkasya’nın otokton (yerli) halkları meselesi ve Kafkasya halklarında etnik köken arayışları”. **Kırım Dergisi,** 6 (24), 36-39.
- TAVKUL, Ufuk (2000), **Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü.**-Ankara: Türk Dil Kurumu.